
İDARI YARGI ve ANAYASA YARGISI

Özet Notlar

Dr. Mustafa Afyonluoglu

Bu dokümanın en güncel şekli, ücretsiz olarak <http://afyonluoglu.org/aof-ders-notlari/> adresinden indirilebilir.

© 2019-2022 Dr Mustafa AFYONLUOĞLU - Dokümandan alıntı yapılması halinde kaynak gösterilmesi zorunludur. Başka bir yerde yayımlanması, web sitesinin referans gösterilmesi ve orijinal şekli üzerinde ekleme, değişiklik ve kesinti yapmamak kaydı ile izne tabi değildir.

© 2019 - 2022 Dr. Mustafa AFYONLUOGLU

Sorumluluk Reddi: Bu dokümanda yer alan bilgiler 2019-2020 Eğitim Döneminde AÖF E-Kampüs'te yayımlanan ders materyalleri, ilgili eğitim videoları ve ilgili mevzuat dikkate alınarak hazırlanmıştır. Dokümandaki bilgilerde yer alan olası hata ve eksikliklerden sorumluluk kabul edilmemektedir. Adalet programı sınavlarına hazırlanmada temel kaynak olarak Anadolu Üniversitesi e-Kampüs sisteminde yer alan ders materyalleri esas alınmalıdır.

Bu dokümanın en güncel şekli, ücretsiz olarak <http://afyonluoglu.org/aof-ders-notlari/> adresinden indirilebilir.

Dokümandan alıntı yapılması halinde kaynak gösterilmesi zorunludur.

Başka bir yerde yayımlanması, web sitesinin referans gösterilmesi ve orijinal şekli üzerinde ekleme, değişiklik ve kesinti yapmamak kaydı ile izne tabi değildir.

Son Güncelleme Tarihi: 19.04.2022

Anadolu Üniversitesi
Açık Öğretim Fakültesi Adalet Programı
ADL110U İdari Yargı ve Anayasa Yargısı Ders Notları

BÖLÜMLER

Bölüm 1: İdari Yargının Kapsamı, Genel Esasları ve Teşkilatı

Bölüm 2: İdari Yargıda Görev ve Yetki, İdari Davalar, Süreler

Bölüm 3: İdari Davaların Açılması, Yürütlmesi ve Karara Bağlanması

Bölüm 4: Kanun Yolları

Bölüm 5: Anayasa Yargısının Genel Esasları

Bölüm 6: Anayasaya Uygunluk Denetiminin Kapsamı

Bölüm 7: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru

Bölüm 8: Anayasa Yargısında Siyasi Partilerin Yargısal Denetimi ile Yüce Divan Görevi ve Anayasa Mahkemesi Kararlarının Etki ve Sonuçları ile Yürürlüğü Durdurma ve Yokluk Kararları

İLGİLİ MEVZUAT (Doğrudan Erişim Adresi: <http://afyonluoglu.org/aof-mevzuat-idariyargi/>)

Temel Kanunlar

- 2709 sayılı T.C. Anayasası: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>
- 2575 sayılı Danıştay Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2575.pdf>
- 2576 sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2576.pdf>
- 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2577.pdf>
- 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2820.pdf>

İlgili Diğer Kanunlar

- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.4.213.pdf>
- 2247 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyiği Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2247.pdf>
- 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2802.pdf>
- 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2942.pdf>
- 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4483.pdf>
- 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>
- 6085 sayılı Sayıştay Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6085.pdf>
- 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6100.pdf>
- 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6183.pdf>
- 7201 sayılı Tebligat Kanunu: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.7201.pdf>

İlgili Uluslararası Düzenlemeler ve Belgeler

- 1948 tarihli **BM** “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”:
https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_03.pdf
- 1950 tarihli **AB** “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerin Korunmasına Dair Sözleşme”:
https://diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktaraflisoz/ak/turkce/005_tur.pdf
  - <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>
  - https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İctihadına İlişkin Rehber:
https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Prisoners_rights_TUR.pdf

İçindekiler

Kısaltmalar	v
BÖLÜM 1: İdari Yargının Kapsamı, Genel Esasları ve Teşkilatı	1
İdari Yargı Sistemi ve Kapsamı	1
İdari Yargılama Usulünün Kaynakları	1
Türkiye'de İdari Yargı Sistemi	2
İdari Yargı Teşkilatı ve Mensupları	3
Sayıştay	7
BÖLÜM 2: İdari Yargıda Görev ve Yetki, İdari Davalar, Süreler	9
İdari Yargının Görev Alanı: Dış Görev	9
İdari Yargıda Görev ve Yetki	11
İdari Davalar: İptal ve Tam Yargı Davası	13
İdari Yargıda Süreler	15
BÖLÜM 3: İdari Davaların Açılması, Yürürlülmesi ve Karara Bağlanması	16
Dava Dilekçesi	16
Dava Açmanın Hukuki Sonuçları	17
Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme	18
Yargılama ve Hüküm Aşaması	18
BÖLÜM 4: Kanun Yolları	21
Genel Olarak Kanun Yolları	21
Kanun Yolları Çeşitleri	21
BÖLÜM 5: Anayasa Yargısının Genel Esasları	25
Anayasa Yargısının Anlamı, Ön Şartları ve Tarihsel Gelişimi	25
Yargı Organları Tarafından Yapılan Denetim Türleri: Merkezleşmiş (Özel) - Merkezleşmemiş (Genel) - Karma	26
Ülkemizde Anayasa Yargısının Kabul Ediliş Süreci	26
Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu, Yapısı, İşleyiği, Görevleri ve Çalışma Usulü	26
BÖLÜM 6: Anayasaya Uygunluk Denetiminin Kapsamı	28
Anayasaya Uygunluk Denetimi ve Konusu	28
Anayasaya Uygunluk Denetiminin Kapsamı ve Anayasaya Uygunluk Bakımından Denetim Şekilleri	29
BÖLÜM 7: Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru	31
Bireysel Başvurunun Hukuki Niteliği ve İşlevleri	31

Bireysel Başvuru Usulü (Kabul Edilebilirlik Aşaması)	32
Bireysel Başvuru Usulü (Esas İnceleme Aşaması)	33
BÖLÜM 8: Anayasa Yargısında Siyasi Partilerin Yargısal Denetimi ile Yüce Divan Görevi ve AYM Kararlarının Etki ve Sonuçları ile Yürürlüğü Durdurma ve Yokluk Kararları	35
Siyasi Partilerin Yargısal Denetimi ve Yüce Divan Görevi	35
AYM Kararlarının Etki ve Sonuçları ile Yürürlüğü Durdurma ve Yokluk Kararları	37

Kısaltmalar

AATUHK	Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkındaki Kanun
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AY	Anayasa
AYM	Anayasa Mahkemesi
BİM	Bölge İdare Mahkemesi
CB	Cumhurbaşkanı / Cumhurbaşkanlığı
CBK	Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
HMB	Hazine ve Maliye Bakanlığı
HKM	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HSK	Hâkimler ve Savcılar Kurulu
İBK	İçtihadi Birleştirme Kararları
İDDK	İdari Dava Daireleri Kurulu
İYUK	İdari Yargılama Usulü Kanunu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MERSİS	Merkezi Sicil Kayıt Sistemi
MİBK	Mahalli İdare Birlikleri Kanunu
ÖSYM	Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
PVSK	Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
R.G.	Resmi Gazete
SPK	Siyasi Partiler Kanunu
TAPDKTGHK	Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOBOBK	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Odalar ve Borsalar Kanunu

VDDK	Vergi Dava Daireleri Kurulu
VUK	Vergi Usul Kanunu
YD	Yürütmenin durdurulması

Bu özet dokümanı, Anadolu Üniversitesi AÖF Adalet Programı 2021-2022 öğretim yılı ders kitabı
(Aralık 2020) ve ilgili mevzuat esas alınarak hazırlanmıştır.

BÖLÜM 1: İdari Yargının Kapsamı, Genel Esasları ve Teşkilatı

İdari Yargı Sistemi ve Kapsamı

Yargı Sistemleri

- **Yargı Birliği Sistemi:** **Adli İdare** (*Anglo-Sakson Sistem*)
  - Anglo-Sakson ülkelerinde (*İngiltere, Amerika, Kanada ...*), İskandinav ülkelerde (*İsviçre, Norveç, Danimarka ...*) ve İngiliz egemenliğindeki ülkelerde uygulanır
  - Gerek idareye gerekse bireylere genel ve ortak hukuk (**common law**) uygulanır
  - İdare hukuku adı altında özel bir hukuk dalı oluşturulmasına gerek duyulmamıştır
- **İdari Yargı Sistemi:** **İdari Rejim** (*Fransız / Kara Avrupası Sistemi*)
  - İdarenin kuruluşu ve etkinlikleri için idare hukuku adı altında ayrı bir hukuk dalının geliştirildiği sistemdir
  - Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Lüksemburg ...’da uygulanır
  - Bu ülkelerde idari işlemlerin iptali davaları idari yargıda çözümlenirken idarenin sorumluluğundan kaynaklanan tazminat davaları adlı yargıda görülmektedir
  - **Temel Özellikleri:**
    - İdare icraî (etkili) işlemler yapma ve re’sen (kendiliğinden) hareket etme yetkisine sahiptir (*İdare işlemlerini resen ve zorla kendisi yerine getirebilir, İdare, kamu gücüne ve ayıralıklarına dayanarak tek taraflı işlem yapma yetkisine sahiptir*)
    - Yargı denetimi (*İdare, etkinliklerinde kanuna ve hukuka uygun hareket etmek zorundadır*)
    - İdari yargı mercilerinin varlığı
    - Uyuşmazlık mahkemesinin varlığı (*İdari rejimde görev ve hükm üyuşmazlıklarını çözmek üzere bağımsız bir uyuşmazlık mahkemesi bulunması şarttır*)

İdari yargılama: Devlet organlarının idari işlevle dâhil işlem ve eylemleri nedeniyle ortaya çıkan hukuki uyuşmazlıklarından doğan idari davaların görüşmüle ilgili hukuki süreç, kural, ilke ve yöntemler

İdari yargılama usulü hukuku: İdari işlev kapsamındaki idari işlem, eylem ve sözleşmelerden kaynaklanan hukuki uyuşmazlıklara ilişkin iptal ve tam yargı davalarının hangi durumlarda, kimler tarafından, hangi yöntemle açılacağı; iddiaların, delillerin ve savunmanın nasıl ortaya konulacağı; davanın nasıl yürütüleceği, yargıcıın hangi esaslara göre uyuşmazlığı görüp, inceleyip, sonuçlandıracağı; olağan ve olağanüstü kanun yollarına hangi yollarla başvurulacağı gibi hususları düzenleyen hukuki kural, ilke, esas ve yöntemlerin tümü

İdari Yargılama Usulünün Kaynakları

Hukuki Normlar ve İlkeler

- Anayasa (**AY md 125¹, 155², 158³**)
  - İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır
  - İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar (**AY md 125/3**)
  - İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir (**AY md 125/5**)

¹ İdari İşlemler

² Danıştay

³ Uyuşmazlık Mahkemesi

- Kanun, olağanüstü hallerde, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlayabilir (**AY md 125/6**)
- Kanunlar
  - İdari Yargılama Usulü Kanunu
  - Danıştay Kanunu
  - Yargı Kararları (içtihatlar) → Danıştay İBK
  - Uluslararası Antlaşmalar
  - Öğreti (Doktrin)

Türkiye'de İdari Yargı Sistemi

Tarihsel Gelişim

- (sancaklarda) Sancak Divanı, (eyaletlerde) Divan-ı Ali, (başkentte) Divan-ı Hümeyun
- 1868: Şura-yı Devlet (Danıştay) → 1922'de kaldırıldı
  - Ancak yargı kararları idari makamların onayından sonra geçerlilik kazanıyordu (*tutuk adalet usulü*)
- 1871: Meclis-i İdare-i Vilayet (*İl İdare Meclisleri*)
- 1876: Mehâkim-i Umumiye (*Genel Adli Mahkemeler*)
- 1927: Şura-yı Devlet (*yeniden açıldı*) > 3 idari daire, 1 dava dairesi
  - 1924 Anayasasında “*Yürütmeye*”, 1961 Anayasasında “*Yargı*” bölümünde düzenlenmiştir
- 1961 AY Dönemi: İl ve İlçe İdare Kurulları, Vergi İtiraz ve Temyiz Komisyonları, Gümruk Hakem Heyeti
- 1982 AY: Danıştay, yüksek mahkeme olarak düzenlenmiştir
- 2014: İstinaf kanun yolu getirilmiştir
- 2016: Danıştay özel görevli temiz yeri olarak belirlenmiştir

İdari Yargı Sisteminin (*hukuksal, kurumsal ve işlevsel*) Özellikleri

- Anayasal Dayanak → *md 155 ve 158*
- Danıştay Biçiminde Örgütlenme → *Yüksek mahkemenin hem yönetsel hem yargısal görevleri vardır* (*Örnek ülkeler: Fransa, Belçika, Yunanistan, Hollanda, İspanya*)
- Geniş/Karma Görevli Olma → *idari yargıda hem iptal hem de tam yargı davası açılabilmesi*
- Genel Görev İlkesinin Geçerliliği → *açık bir yasa hükmüne gerek olmaksızın idarenin işlem ve eylemlerinden kaynaklanan uyuşmazlıklar kural olarak idari yargıda çözümlenir*
- Kapsamının İdari İşlem, Eylem ve Sözleşmeler Olması → *idarenin kamu yararı amacıyla gerçekleştirdiği her türlü fonksiyon idari yargı denetiminin alanındadır*
- Yasama Kısmılarının Bulunması → *yasama organının Anayasa veya kanunlarla, bazı idari eylem ve işlemleri yargı denetiminin dışında tutması*
- Hukuka Uygunlukla Sınırlı Olması → *İdari yargı mercileri yönetsel eylem ve işlemlerin ancak mevzuata uygun olup olmadığını denetlerler, yerindelik denetimi yapamazlar*
- İncelemenin Evrak Üzerinden Yapılması ve Yazılılık İlkesi → *dosya üzerinden yazılı yargılama usulü öngörülü müştür*
- Kendiliğinden Araştırma / Re'sen Tahkik / Mahkemenin Aktifliği İlkesi → *davalara ait her çeşit incelemelerin kendiliklerinden tam yetki ile yapılması*⁴
- Yüksek Mahkemeler → *Özel görevli anayasal tek yüksek mahkeme Danıştay'dır*
- Üç Dereceli Örgütlenme
  - *İlk derece yargılama yapan idare ve vergi mahkemeleri*

⁴ özel hukuk davalarında ise “*taraflı egemenliği*” ya da “*mahkemenin pasifliği*” ilkesi geçerlidir

- *İdare ve vergi mahkemelerinin nihai kararlarını istinat başvurusu yoluyla hem maddi hem de hukuki açıdan denetleyip lüzum görürse tekrar yargılama yapan BİM*
- *Bölge idare mahkemelerinin istinat yoluyla baktıkları belirli davaları hukuki noktalara özgü olmak üzere temyizden inceleyen Danıştay*
- Yönetsel Yargıyı Düzenleyen 3 Temel Yasanın Bulunması → *2575, 2576 ve 2577 sayılı kanunlar*
- Genel ve Özel Görevli İdari Yargı Birimleri
  - *Genel görevli* → *idare mahkemeleri*
  - *Özel görevli* → *Vergi mahkemeleri ve Danıştay'ın ilk derece mahkeme olarak görev yapan dava daireleri*
- Temyiz Mercii → *Danıştay*
- İstinaf Mercii → *BİM : genel görevli istinat mercii*
- Dava Türleri → *İptal davaları⁵ ve tam yargı davaları⁶*
- Savcılık → *İdari yargılama usulünde Savcılık* (*sadece Danıştay ve Sayıştay'da vardır*), *yalnızca kanunun ne olduğunu söyleyen makamdır*

İdari Yargı Teşkilatı ve Mensupları

Danıştay

- 1982 Anayasası'nın "Yargı" bölümünde AYM, Yargıtay ve Uyuşmazlık Mahkemesi ile birlikte 4 yüksek mahkemeden biridir
- Adli tatili 20 Temmuz-31 Ağustos aralığındadır. Bu dönemde bit nöbetçi daire kurulur ve şu işlere bakar:
  - Kanunen belli süre içinde karara bağlanması gereken işler
  - Yürütmeyen durdurulmasına veya delillerin tespitine ait işler
  - Tutuklu memurlar hakkında ilgili Kanun hükümlerine göre Danıştay'a gelen işler

AY md 155: "Danıştay, idari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi **olarak bakar**.

Danıştay, davaları görmek, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında **2 AY** içinde düşüncesini bildirmek, idari uyuşmazlıkları çözmek **ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir**.

Danıştay üyelerinin **dörtte üçü**, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından HSK; **dörtte biri**, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu **ve gizli oyla 4 YIL** için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştay'ın, kuruluusu, işleyiği, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idari yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı **ve hakimlik teminatı** esaslarına göre kanunla düzenlenir"

---

⁵ İdarî işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlâl edilenler tarafından açılan davalar

⁶ İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan davalar

Danıştay'ın Karar Organları

- **Daireler**
  - 10 Daireden oluşur
    - **Vergi Dava Daireleri** : 3, 4, 7, 9
    - **İdari Dava Daireleri** : 2, 5, 6, 8, 10
    - **Birinci Daire ve İdari İşler Kurulu:** İdari işlere ilişkin idari uyuşmazlıklar ve idari nitelikli inceleme, danışma ve görüş bildirme
  - Heyetler bir başkan ve dört üyenin katılımıyla toplanır, salt çoğunluk ile karar verir
  - Mütakereler gizli yapılır
- **Danıştay Genel Kurulu**
  - **Görevleri:**
    - Kendi üyeleri arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla **4 YIL** için Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanlarını seçmek
    - Başkanlık Kurulu'na üye seçmek
    - Yüksek Disiplin Kurulu ve Disiplin Kurulu'na üye seçmek
    - Danıştay Kanunu'nda öngörülen içtüzük ve yönetmelikleri kabul etmek
    - Uyuşmazlık Mahkemesi'ne kendi daire başkan ve üyeleri arasından üçer asıl, üçer yedek üye seçmek
- **İdari İşler Kurulu**
  - **Görevleri:**
    - Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini
    - Kanunlarda Danıştay İdari İşler Kurulunda görüşüleceği yazılı olan işleri
    - Danıştay idari daire ve kurulları arasında çıkacak görev uyuşmazlıklarını
    - İdari dairelerden çıkan işlerden Danıştay Başkanının havale edeceği işleri
    - Memurin Muhakemə Hakkında Kanunu Muvakkat hükümlerine göre ilgili dairece birinci derecede verilen men'i muhakeme kararlarını kendiliğinden, lüzumu muhakeme kararlarını ise itiraz üzerine inceler ve gereğine göre karara bağlar veya düşüncesini bildirir
  - **Birinci Daire'nin Görevleri:**
    - Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini
    - Kanunlarında Danıştay'dan alınacağı yazılı bulunan düşüncelere ilişkin istekleri
    - 6830 sayılı İstİmlak Kanununun otuzuncu maddesinin uygulanmasından çıkan uyuşmazlıkları
    - İdarei Umumiyei Vilayat Kanunu Muvakkat gereğince doğrudan doğruya veya itiraz yoluyla Danıştay'a verilen işleri
    - Belediye Kanunu ile Danıştay'a verilip idari davaya konu olmayan işleri
    - Derneklerin, kamu yararına çalışan derneklerden sayılabilmesi için yapılacak teklifleri
    - Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yargılanmalarına ilişkin mevzuat uyarınca görülecek işleri
  - inceler ve gereğine göre karara bağlar veya düşüncesini bildirir
- **İdari Dava Daireleri Kurulu (İDDK) ve Vergi Dava Daireleri Kurulu (VDDK)**
  - **İDDK ve VDDK Görevleri:**
    - Bölge idare mahkemelerinin istinaf yoluyla baktıkları idari davalardaki ısrar (direnme) kararlarını temyizen incelerler

- Danıştay idari/vergi dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdikleri kararları temyizer incelerler
  - Danıştay idari/vergi dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak baktıkları davalarda yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verdikleri kararlara karşı yapılan itirazları incelerler
  - Danıştay idari/vergi dava dairelerinde çekinen veya reddedilen üye sayısının ikiden fazla olması halinde, bu husustaki istemleri incelerler
- **İçtihatları Birleştirme Kurulu**
  - **Görevi:**
    - Dava dairelerinin veya idari ve vergi dava daireleri kurullarının kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında aykırılık veya uyuşmazlık görüldüğü veya hukuki birleştirilmiş içtihatların değiştirilmesi gerekli görüldüğü takdirde, Danıştay Başkanının havalesi üzerine, Başsavcının düşüncesi alındıktan sonra işi inceler ve lüzumlu görürse, içtihadın **birleştirilmesi** veya **değiştirilmesi** hakkında karar verir
- **Başkanlar Kurulu**
  - **Görevleri:**
    - Danıştay daireleri arasında çıkan görev uyuşmazlıklarını karara bağlamak
    - Aynı yargı çevrelerinde bulunan idare ve vergi mahkemeleri arasında görev ve yetkiye ilişkin uyuşmazlıklarda ve bağlantılı davalarda merci tayinini yapmak
    - Danıştay Başkanının Kurulda görüşülmesini uygun gördüğü işleri görüşmek ve karara bağlamak
    - Görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği tam teşekküllü resmi sağlık kurulu raporuyla kesin olarak anlaşılan Danıştay meslek mensuplarının görevine son vermek
    - Çalışmaya ara verme süresi içinde yapılacak Danıştay nöbetçi dairesinin başkan ile üyelerini, Danıştay dairelerinin başkan ve üyeleri arasından karma olarak seçmek
- **Başkanlık Kurulu**
  - **Görevleri:**
    - Üyelerin görev yerlerini, dairelerin iş durumunu ve ihtiyaçlarını göz önünde tutarak belirlemek
    - Zorunlu hallerde daire başkanı ve üyelerin dairelerini değiştirmek
    - Danıştay tetkik hâkimlerinin çalışacakları daireleri, kurulları ve görevleri işleri belli etmek ve gerekiğinde yerlerini değiştirmek
    - Daireler arasında iş bölümünü belirlemek
    - Yetkili merciin neresi olduğu belirtilmemiş olan yönetim işlerini belli etmek veya bu işleri yapmak
    - Dairelerden birinin yıl içinde gelen işleri normal çalışma ile karşılanamayacak oranda artmış ve daireler arasında iş bakımından bir dengesizlik (nisbetsizlik) meydana gelmiş ise takvim yılı başında, bir kısım işleri başka daireye vermek
    - İş yükü bakımından zorunluluk doğması halinde vergi dava daireleri, idari dava daireleri veya idari dairelerden birinin veya birkaçının görev alanını değiştirerek bu daireleri; vergi dava dairesi, idari dava dairesi veya idari daire olarak görevlendirmek
    - Görevlendirilen dairedeki dosyaların vergi ve idari uyuşmazlıklara ilişkin görev ayrimi gözetilerek hangi daireye ve nasıl devredileceği, görevlendirilen daireye görevlendirildiği alan içinde hangi daire işlerinin verileceği hususlarını karara bağlamak

- Danıştay daireleri üyeliklerinde vuku bulacak noksantalıkların tamamlanması için diğer dairelerden alınacak üyeleri önceden tespit etmek
- İdari İşler Kuruluna her takvim yılı başında her idari daireden bir üye seçmek ve İdari İşler Kurulunun seçimle belirlenen üyeliklerinde boşalma olması halinde Başkanlık Kurulunca **30 GÜN** içinde seçim yapmak
- İdari / Vergi Dava Daireleri Kurullarına, her idari dava dairesinden **2 YIL** için iki asıl ve iki yedek, her vergi dava dairesinden **2 YIL** için üç asıl ve üç yedek üye görevlendirmek
- **Yüksek Disiplin Kurulu**
  - **Görevleri:**
    - Danıştay Başkanı, Başsavcısı, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeler hakkında, disiplin kovuşturması yapılmasına ve disiplin cezası uygulanmasına karar verir
    - Eldeki bilgi ve delillere ve isnat olunan hal ve hareketin niteliğine göre disiplin kovuşturması yapılmasına yer olup olmadığına karar verir
    - Isnat olunan hal ve hareketi sabit görmezse dosyanın işleminden kaldırılmasına karar verir
- **Disiplin Kurulu**
  - **Görevleri:**
    - Danıştay memurları hakkında Yüksek Disiplin Kurulu görevlerini yapar
    - Danıştay memurları hakkında Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerine göre birinci derecede karar verir

** Diğer Birimler: idari hizmetler, Özlük İşleri, Evrak, Levazım, Kitaplık ve Yayın, Tasnif, Arşiv, Sosyal ve İdari İşler, Özel Kalem müdürlükleri

- Danıştay üyeleri **12 YIL** için seçilir
- İdari yargı hakim ve savcılar (*birinci sınıfa ayrıldıktan sonra en az 3 YIL çalışanlar*) HSK tarafından diğer görevde olanlar (*yükseköğrenim sonrası devlet hizmetinde en az 15 YIL çalışanlardan*) Cumhurbaşkanı tarafından Danıştay üyeliğine seçilir

Danıştay Meslek Mensupları

- Başkan, başkan vekili ve daire başkanları, Danıştay Başsavcısı Genel Kurul tarafından seçilir
- Danıştay başkanı, en az **6 YIL** Danıştay üyeliği yapmışlar arasından seçilir ve **4 YIL** görev yapar
- Başkanvekili , en az **3 YIL** Danıştay üyeliği yapmışlar arasından seçilir ve **4 YIL** görev yapar
- Daire başkanları en az **3 YIL** Danıştay üyeliği yapmışlar arasından seçilir ve **4 YIL** görev yapar
- Danıştay Başsavcısı en az **6 YIL** Danıştay üyeliği yapmışlar arasından seçilir ve **4 YIL** görev yapar

Diger Yardımcı Görevliler

- **Tetkik hakimleri:** Her daire ve kurulda bir tetkik hakimi, memurların görevlerine devamlarını, yetişmelerini ve verimli bir biçimde çalışmalarını, idare, dosya ve diğer yazı işleri ile tebligat işlerinin gecikmeden ve düzenli olarak yürütülmesini, Danıştay Başkanının, daire ve kurul başkanının vereceği diğer işleri yapmakla görevlendirilir
- **Savcılar:** İlk derece mahkemesi sıfatıyla Danıştay'da görülen dava dosyalarından kendilerine havale olunanları Başsavcısı adına incelerler ve esaslarındaki düşüncelerini, **1 AY** içinde gerekçeli ve yazılı olarak verirler

BİM, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemeleri

- Adalet Bakanlığı'ncı kurulur ve İçişleri ile HMB görüşü alınarak yargı çevreleri tespit olunur
- Kaldırılmasına veya yargı çevrelerinin değiştirilmesine İçişleri ile HMB görüşü alınarak Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine HSK tarafından karar verilir

BİM Yapısı

- **Başkanlık**
  - Başkan ve üyeliklerine HSK atama yapar
- **Başkanlar Kurulu:** BİM başkanı ve daire başkanları
  - **Görevleri:**
    - Daireler arasında çıkan iş bölümü uyuşmazlıklarını karara bağlamak
    - Benzer olaylarda, BİM dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında veya farklı bölge idare mahkemeleri dairelerince verilen kesin nitelikteki kararlar arasında aykırılık veya uyuşmazlık bulunması hâlinde, kendi görüşlerini de ekleyerek Danıştay'dan bu konuda karar verilmesini istemek (*bu konuda verilen kararlar kesindir*)
- **Daireler** → idare, vergi
  - **Görevleri:**
    - İlk derece mahkemelerince verilen ve istinaf yolu açık olan nihai kararlara karşı yapılan istinaf başvurularını inceleyerek karara bağlamak
    - İlk derece mahkemelerince yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verilen kararlara karşı yapılan itirazları inceleyerek karara bağlamak
    - Yargı çevresi içinde bulunan ilk derece mahkemeleri arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıklarını çözmek
    - Yargı çevresi içinde bulunan yetkili ilk derece mahkemesinin bir davaya bakmasına fiili veya hukuki bir engel çıktığı veya iki mahkemenin yargı çevresi sınırlarında tereddüt edildiği veya iki mahkemenin de aynı davaya bakmaya yetkili oldukları karar verdikleri hâllerde; o davanın bölge idare mahkemesi yargı çevresi içinde bulunan başka bir mahkemeye nakline veya yetkili mahkemenin tayinine karar vermek
- **Adalet Komisyonu:**
  - **Görevleri:** 2802 sayılı kanunun 114 ve 115. maddelerinde sayılan görevler
- **Müdürlükler:**
  - Yazı İşleri Müdürlüğü
  - İdari İşler Müdürlüğü
  - İhtiyaç duyulan diğer müdürlükler

Sayıstanday

Sayıstanday : Merkezî yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükmeye bağlamak görev ve yetkilerini kullanan anayasal (**AY md 160**) mali ve idari yargı yeri

Tarihçe

- 1862: Divan-ı Muhasebat
- 1866: Divan-ı Muhasebat Nizamnamesi
- 1876: Kanuni Esasiye ile anayasal statüye kavuştu

- 1923: Divan-ı Muhasebat'ın Sureti İntihabına Dair Kanun
- 1924: Yeniden anayasal kuruluş statüsüne kavuştu
- 1934: Divan-ı Muhasebat Kanunu
- 1967: 832 sayılı Sayıştay Kanunu
- 2010: 6085 sayılı Sayıştay Kanunu

Sayıştay'ın Görev ve Yetkileri

- Merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarının bütün gelir ve giderleri ile mallarını TBMM adına denetlemek
- Sorumluların hesap ve işlemlerini “beraat” ya da “zimmetlerine” karar vermek suretiyle kesin hükmeye bağlamak
- Kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükmeye bağlama işlerini yapmak
- Mahallî idarelerin hesap ve işlemlerinin denetlemek ve kesin hükmeye bağlamak
- Cumhurbaşkanıca ilgili olduğu yılın sonundan itibaren en geç altı ay içinde TBMM'ye teslim edilen kesin hesap kanun tasarısı ile ilgili uygunluk bildirimini en geç yetmiş gün içinde TBMM'ye sunmak

Sayıştay Denetimine Tabi İdareler (5018 sayılı Kanun)

- 1 Sayılı Cetvel: Genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri
- 2 Sayılı Cetvel: Özel bütçeli idareler
  - a. Yükseköğretim Kurulu, Üniversiteler ve Yüksek Teknoloji Enstitüleri
  - b. Özel bütçeli diğer idareler
- 3 Sayılı Cetvel: Düzenleyici ve denetleyici kurumlar
- 4 Sayılı Cetvel: Sosyal Güvenlik Kurumları

Sayıştay Mensupları

- Meslek mensupları
  - a. Sayıştay Başkanı
  - b. Daire başkanları ve üyeleri
  - c. Sayıştay denetçileri
- Başsavcı ve savcılar
- Yönetim mensupları

Sayıştay'ın Karar Organları

- Başkanlık
- Daireler
- Genel Kurul
- Temyiz Kurulu
- Daireler Kurulu
- Rapor Değerlendirme Kurulu
- Yüksek Disiplin Kurulu
- Meslek Mensupları Yükseltme ve Disiplin Kurulu
- Denetim, Planlama ve Koordinasyon Kurulu
- Başsavcılık

- Sayıştay ilamları kesinleşikten sonra **90 GÜN** içerisinde yerine getirilir
- Sayıştay dairelerince verilen ilamlar Sayıştay Temyiz Kurulu'nda **temyiz** olunur. Temyiz süresi tebliğden itibaren **60 GÜN**'dür. Söz konusu ilamlar, sorumlular, sorumluların bağlı olduğu kamu idareleri, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri için Maliye Bakanlığı, ilgili muhasebe birimi veya başsavcılık tarafından temyiz olunabilir. Temyiz dilekçesi karşı tarafa tebliğ edildikten sonra cevap süresi **30 GÜN**'dür. Cevap temyiz edene tebliğ edildikten sonra temyiz eden buna **15 GÜN** içerisinde cevap verir. Bu cevap karşı tarafa tebliğ edildikten sonra buna da **15 GÜN** içinde cevap verilir
- **Yargılamanın İadesi**, sorumlular, sorumluların bağlı olduğu kamu idareleri, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri için Maliye Bakanlığı, ilgili muhasebe birimi veya başsavcılık tarafından, ilamın tebliğinden itibaren **5 YIL** içerisinde istenebilir
- Temyiz Kurulu kararları hakkında, yazılı bildirimden sonra **15 GÜN** içerisinde **Karar Duzeltmesi** istenebilir.
- Danıştay ile Sayıştay kararları arasında uyuşmazlık bulunması halinde Danıştay kararına uyulur (*Uyuşmazlığın mevcut olmadığı tespit edilinceye kadar Sayıştay ilamının yerine getirilmesi durdurulur*)

BÖLÜM 2: İdari Yargıda Görev ve Yetki, İdari Davalar, Süreler

İdari Yargının Görev Alanı: Dış Görev

İdari Yargının Görev Alanının Belirlenmesinde Kullanılan Ölçütler

- Kamu Gücü Ölçütü (**Toulouse Ekolü**)
- Kamu Hizmeti Ölçütü (**Bordeaux Ekolü**)
- Kamu Yararı Ölçütü
- Yeni Kamu Gücü (**Eşitsizlik**) Ölçütü
- Kamu Kanunu Ölçütü
- İdari İşlem, İdari Eylem ve İdari Sözleşme Ölçütü

İdari İşlem: İdarenin kamu hizmetlerini yürütürken tek yanlı üstünlüğü, kamu gücü ve kudreti ile sonuç doğuran hukuksal hakimiyet tasarrufları

İdari Eylem: İdarenin idari işlem doğrultusundaki davranış, hareket ve etkinlikleri

İdari Sözleşme: Üçüncü kişilerin kamu hizmetlerinin yürütülmesi ya da yürütülmesine katkıda bulunulmasını sağlayan, içeriğini ve usulünü idarenin tek yanlı olarak belirlediği anlaşmalar

İdari Yargının Görev Alanı Dışında Kalan Hukuksal Uyuşmazlıklar

- Yasama Organının Yasama İşlevleri
- Yargı Organlarının Yargısal İşlevleri
- Seçimle İlgili Uyuşmazlıklar
- Yasama Kısıntısı Kapsamındaki İdari işlemler
- Yürütmenin Siyasal Nitelikli İşlevleri
- Özel Hukuk Kişileri Arasındaki Uyuşmazlıklar
- İdarenin Özel Hukuk Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklar

- Abonman Sözleşmeleri (*elektrik, su, doğalgaz vb.*)
- Öğrenci Kredi ve Burs Sözleşmeleri
- İhale Sözleşmeleri (*uygulama aşamasındaki uyuşmazlıklar*)
- İş ve İşçi (Hizmet) Sözleşmeleri (*İş Akitleri*)
- Sosyal Güvenlik Kanunundan Doğan Uyuşmazlıklar
- Kira, Alım-Satım ve Bayilik, Taahhüt Sözleşmeleri
- Tahkim Yolu Öngörülen İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmeleri
- Yap-İşlet-Devret ve Yap-İşlet Modelleri Uyarınca Yapılan Sözleşmelerin Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar
- KİT'lerin Özel Hukuka Tabi Faaliyetleri
- Kamu Görevlilerine Karşı Açılan Davalar
- Yönetimin Kişilere Karşı Açıtığı Davalar
- Yönetimce Yapılan Haksız Ödemelerin Geri Alınmasına İlişkin Uyuşmazlıklar
- Yönetimin Taşit Araçlarının Yaptığı Kazalardan Kaynaklanan Uyuşmazlıklar
- Yönetimin Fiili Yol (*Haksız Fiił*) Kapsamında Verdiği Zararların Tazminine İlişkin Uyuşmazlıklar
- İdari Nitelikte Olmalarına Rağmen Yasa Koyucunun Adli Yargıyı Görevli Saydığı Uyuşmazlıklar
  - Nüfus Kayıtlarının Düzeltilmesine İlişkin Uyuşmazlıklar
  - Tapu Siciliyle İlgili Uyuşmazlıklar
  - Kadastro Kanunu'nun Uygulanmasından Kaynaklanan Uyuşmazlıklar
  - İcra ve İflas Dairesi Görevlilerinin Kusurundan Kaynaklanan İdarenin Sorumluluğuna İlişkin Uyuşmazlıklar
  - Kamulaştırma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Özel Hukuk Uyuşmazlıkları
- İdari Para Cezalarına İlişkin Uyuşmazlıklar
  - Adli Yargının Görevli Olduğu İdari Cezalar ve Yaptırımlar
    - Belediye Cezalarına Karşı Yapılacak İtirazlar
    - İş Kanunu Hükümleri Uyarınca Verilen Para Cezalarına İtirazlar
    - Kabahatler Kanunu Hükümleri Uyarınca Verilen Para Cezaları
- Kanunlarla Adli Yargının Görev Alanına Dahil Edilen Diğer Uyuşmazlıklar
  - Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun Uygulanmasından Doğan Uyuşmazlıklar
  - Patent Haklarının Korunması Hakkında KHK ile İlgili Uyuşmazlıklar
  - Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun Kapsamındaki İstihkak Davaları
  - Milli Piyango İdaresi'nin Kararları ile İlgili Uyuşmazlıklar
  - Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile İlgili Uyuşmazlıklar
  - Kanun Dışı Yakalanan veya Tutuklanan Kimselere Tazminat Verilmesine İlişkin Davalar
  - Karayolları Trafik Kanunundan Kaynaklanan Zararlardan Doğan Davalar ve Trafik Para Cezaları

Uyuşmazlık Yargısı (AY md 158)

Olumlu Görev Uyuşmazlığı: Adli ve idari bir yargı merciinde açılmış olan davada, diğerinin görev alanına girdiği gereçsiyle ileri sürülen görev itirazının reddi üzerine, kendi görev alanına girdiği ileri sürülen, dolayısıyla görev alanı korunmak istenen ilgili Başsavcı veya Başkanın sözcüsü tarafından görev konusunun incelenmesinin Uyuşmazlık Mahkemesi'nden istenmesi

Olumsuz Görev Uyuşmazlığı: Adli ve idari yargı mercilerinin en az ikisinin:

- ❖ tarafları
- ❖ konusu
- ❖ sebebi

aynı olan davada kendilerini görevsiz görmeleri

Hüküm Uyuşmazlığı: Adli ve idari yargı mercilerinden en az ikisi tarafından, görevle ilgili olmaksızın kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş, aynı konuya ve sebebe ilişkin, taraflarından en az biri aynı olan ve kararlar arasındaki çelişki yüzünden bir halkın yerine getirilmesi olanaksız bulunan durumlardan kaynaklanan uyuşmazlıklar

- İdari rejime sahip ülkelerde, farklı yargı kolları arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıkları, bir nevi hakem statüsünde uyuşmazlık mahkemeleri tarafından çözülür
- Uyuşmazlık Mahkemesi'nin başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar
- Diğer mahkemelerle, AYM arasındaki görev uyuşmazlıklarında, AYM'nin kararı esas alınır
- Uyuşmazlık Mahkemesi bir Başkan ile altı asıl, altı yedek üyeden kurulur
- Uyuşmazlık Mahkemesinin kararları kesindir
- Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanı, Başkan-vekili ve üyeleri **4 YIL** için seçilir
- Uyuşmazlık Mahkemesi; adli ve idari yargı kolları arasındaki:
  - Olumlu görev uyuşmazlıklarını
  - Olumsuz görev uyuşmazlıklarını
  - Hüküm uyuşmazlıklarınıçözer

İdari Yargıda Görev ve Yetki

- İdari yargıda görev ve yetki kamu düzenindendir
- Görev ve yetki konusu, davanın kanun yolları (temyiz) dahil her aşamasında yargı yeri tarafından re'sen (kendiliğinden) inceleneceği gibi, taraflar da görevsizlik ya da yetkisizlik itirazında bulunabilirler
- İdari yargıda görev ya da yetki sözleşmesi yapılamaz. Görev ve yetki konuları kanun ile düzenlenliğinden, taraflar aralarında anlaşarak görevli ve yetkili mahkemeyi belirleyemezler
- İdari yargıda, hukuki uyuşmazlıklar için öngörülen özel görev veya yetki kuralları, her zaman genel görev ve yetki kurallarından öncelikli olarak gelir (*Özel yetki kuralı öngörülen uyuşmazlıkların özel görevli mahkemelerde görülmesi şarttır*)
- Adli ya da askeri yargı döneminin görev alanına giren bir dava idari yargı yerlerine açılmışsa (*dış görev sorunu*), dava görevsizlik nedeniyle reddedilir
- İdari yargı döneminin görev alanına giren bir dava görevsiz ya da yetkisiz idari yargı merciine açılmışsa (*iç görev sorunu*), dava görevsizlik ya da yetkisizlik nedeniyle reddedilir
- İdari yargı mercilerinin kendilerini görevli veya yetkili görerek tarafların yaptığı görev ya da yetki itirazlarını reddeden kararları bir ara karar niteliğinde olduğu için, tek başına istinaf/temyiz olunamayıp ancak davayı sonuçlandıran nihai kararla birlikte istinaf/temyiz olunabilir
- İdari yargı mercilerinin görevsizlik veya yetkisizlik kararları, normalde nihai kararlar olmaları hasebiyle temyiz edilebilmeleri gerekirken, bu karar üzerine dosyayı görevli ya da yetkili gördükleri idari yargı merciine gönderdikleri için tek başına istinaf/temyiz edilmeleri imkansız kılınmıştır

Danıştay'ın Yargısal Görevleri

- İlk Derece Mahkemesi Olarak Danıştay
- Temyiz Yeri Olarak Danıştay
- İdari Yargı Mercileri Arasındaki Görev ve Yetki Uyuşmazlıklarının Çözüm Yeri Olarak Danıştay
- Görev Alanına Giren Bağlantılı Dava İstemleri Hakkında Bağlantı Olup Olmadığı Yönde Karar Verme Mercii Olarak Danıştay
- İctihadı Birleştirme Kararları Alma Mercii Olarak Danıştay

İdare Mahkemeleri, Vergi Mahkemeleri ve BİM Görevleri

İdare Mahkemeleri Görev Alanı

- İptal davaları
- Tam yargı davaları
- Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklardan hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar

➤ *Uyuşmazlık miktarı 53.000 TL'yi (2022 yılı) geçmeyen bu tür davalar tek hakimle çözümlenir*

Vergi Mahkemeleri Görev Alanı

- Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davalar
- Bu konularda 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davalar

➤ *Uyuşmazlık miktarı 53.000 TL'yi (2022 yılı) geçmeyen bu tür davalar tek hakimle çözümlenir*

BİM Görev Alanı

- Yargı çevresindeki idare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı, kararın tebliğinden itibaren **30 GÜN** içinde yapılan istinat başvurularını inceleyip karara bağlamak
- Yargı çevresindeki idare ve vergi mahkemeleri arasında çıkan görev ve yetki uyuşmazlıklarını kesin karara bağlamak
- İdare ve vergi mahkemelerinin yürütmenin durdurulması istemleri hakkında verdikleri kararlara karşı **7 GÜN**'de yapılan itirazları incelemek ve yine **7 GÜN**'de kesin olarak karara bağlamak
- Yargı çevrelerindeki idare ve vergi mahkemelerinde açılmış olan davaların bağlantılı olup olmadıklarına karar vermek
- Yargı çevresindeki mahkeme veya mahkemeler arasında merci tayini yapmak
- İdare ve vergi mahkemelerinde reddedilen başkan ve üye sayısının birden çok olması durumunda ret istemlerini karara bağlamak

İdari Yargıda Yetki Kuralları

Mercii tayini: Yetkili mahkemenin bir davaya bakmasına fiili veya hukuki bir engel çıktıgı veya iki mahkemenin yargı çevresi sınırlarında tereddüt edildiği veya iki mahkemenin de aynı davaya bakmaya yetkili olduklarına karar verdikleri haller

Yetki → Bir davaya hangi coğrafi mahaldeki mahkemenin bakacağını anlatır

Genel Yetki Kuralı → İYUK'da veya özel kanunlarda yetkili idare mahkemesinin gösterilmemiş olması halinde, yetkili idare mahkemesi, dava konusu olan idari işlemi veya idari sözleşmeyi yapan idari merciin bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir (**İYUK md 32**)

Özel Yetki Kuralları

!! İdari yargıda, bir dava türünde özel yetki kuralı varsa, genel yetki kuralı geçersiz kalır.

• **Kamu Görevlileri ile İlgili Davalarda Yetki**

- Atama ve nakil → Yetkili mahkeme, kamu görevlilerinin yeni veya eski görev yeri idare mahkemesidir
- Göreve son verilmesi, emeklilik, görevden uzaklaştırma → Yetkili mahkeme, kamu görevlisinin son görev yaptığı yer idare mahkemesidir
- Disiplin cezaları, ilerleme, yükselme, sicil, intibak ve diğer özlük ve parasal haklar → Yetkili mahkeme ilgilinin görevli bulunduğu yer idare mahkemesidir

• **Taşınmaz Mallara İlişkin Davalarda Yetki**

- İmar, kamulaştırma, yıkım, işgal, tahsis, ruhsat ve iskan, kamu malları → Yetkili mahkeme taşınmaz malların bulunduğu yer idare mahkemesidir
- Köy, belediye ve özel idareleri ilgilendiren mevzuatın uygulanması, sınır işgali → Yetkili mahkeme, mülki idari birimin, köy, belediye veya mahallenin bulunduğu yahut yeni bağlandığı yer idare mahkemesidir

• **Taşınır Mallara İlişkin Davalarda Yetki**

- Yetkili mahkeme, taşınır malın bulunduğu yer idare mahkemesidir

• **Tam Yargı Davalarında Yetki**

- Yetkili mahkeme, sırasıyla:
  - Zararı doğuran idari uyuşmazlığı çözümlemeye yetkili
  - Zarar, bayındırlık ve ulaştırma gibi bir hizmetten veya idarenin herhangi bir eyleminden doğmuş ise, hizmetin görüldüğü veya eylemin yapıldığı yer
  - Diğer hallerde davacının ikametgahının bulunduğu yerİdari mahkemesidir

• **Vergi Uyuşmazlıklarında Yetki**

- Vergi uyuşmazlıklarında yetkili mahkeme:
  - Uyuşmazlık konusu vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümleri tarh ve tahakkuk ettiren, zam ve cezaları kesen
  - Gümrük Kanunu'na göre alınması gereken vergilerle VUK gereğince şikayet yoluyla vergi düzeltme taleplerinin reddine ilişkin işlemlerde; vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümleri tarh ve tahakkuk ettiren
  - Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Kanunun uygulanmasında, ödeme emrini düzenleyen
  - Diğer uyuşmazlıklarda dava konusu işlemi yapan dairenin bulunduğu yerdeki vergi mahkemesidir

İdari Davalar: İptal ve Tam Yargı Davası

İptal Davası: İdari işleve dahil işlemlerin yetki, şekil, sebep, konu ve amaç yönlerinden biri ile hukuka aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar

İptal Davasının Özellikleri

- İptal davasının konusu kesin ve yürütülmesi gereken (icrai) idari işlemlerdir. Söz konusu idari işlem:

- Kesin (*tamamlanmış*) olmalıdır
- Etkili (*icrai, lazıム-l icra, yürütülebilir*) olmalıdır
- Kesinleşmiş (*idari başvuru yollarının tüketilmiş*) olmalıdır
- İptal davasının açılabilmesi için “menfaat ihlali” gerekli ve yeterlidir
- İptal davası; idari işlemlerin yetki, şekil, sebep, konu ve amaç unsurlarından en az birinin hukuka aykırı olmalarından dolayı açılır
- İdari yargı mercii, iptal davasında yalnızca davaya konu olan işlemi hukuka aykırı olmasından dolayı iptal eder, yerindelik denetimi yapamaz
- İptal davası objektif nitelikli bir davadır:
  - Yargılanan idare değil hukuka aykırı olduğu iddia edilen idari işlemidir
  - **Mahkemenin Aktifliği İlkesi:** İdari yargı yargıçı, taraflarca ileri sürülen delil, belge ve bilgilerle bağlı olmayıp davanın gerektirdiği her türlü araştırmayı kendiliğinden gerçekleştirir
  - İptal kararlarından yalnız davacı değil, iptal edilen işlemle ilgili olan herkes yararlanır
  - İptal davası kamu düzeni ile ilgilidir, bu yüzden yasa ile bu kanun yolu kapatılamaz veya kamu yararı ağır basıyorsa davacının vazgeçmesi iptal davasını ortadan kaldırır

İptal Davasında Davacıya İlişkin Koşullar

- **Objektif (Genel) Ehliyet: Hak ve Fiil Ehliyeti** → Davacının taraf olma ve dava açabilme ehliyetine sahip olması
- **Subjektif (Özel) Dava Açıbilme Ehliyeti:** “Menfaat İhlali” → Davacının uğradığı / uğrayacağı kaybı (*menfaat ihlali*) olmalıdır

İptal Davasında Davalıya İlişkin Koşullar

- İdare değil, idarenin yaptığı **İşlem** hedef alınır. Dolayısıyla davalının kim olduğu önemli değildir

İptal Davasının Esasa İlişkin Koşulları

- Yetki
- Şekil (*Biçim*)
- Sebep (*Neden*)
- Konu
- Maksat (*Amaç*)

Tam Yargı Davası: İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişisel hakları doğrudan muhtel olanlar tarafından açılan dava (*maddi / manevi tazminat davası*)

- Türleri
  - Tazminat davaları
  - İstirdat (geri alma) davaları
  - Vergi davaları
  - İdari sözleşmelerden doğan davalar
- **Suh Başvurusu⁷:** İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle ögrenmekleri tarihten itibaren **1 YIL** ve her halde eylem tarihinden itibaren **5 YIL** içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin

---

⁷ idari işlemler dolayısıyla haklarının ihlal edildiğini iddia edenler idareye başvurarak, uğramış oldukları zararın sulh yoluyla giderilmesini dava açma süresi içinde isteyebilirler

tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında **60 GÜN** içinde cevap verilmemişti takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir

İdari Yargıda Süreler

Genel Dava Açıma Süresi

- Genel Dava Açıma Süresi, tebliğin / bildirimin / tahsilatın yapıldığı tarihte başlar.
- Adresi belli olmayanlara ilan yoluyla bildirim yapıldığında, son ilandan itibaren **15 GÜN** sonra süre işlemeye başlar.
- İlanı gerektiren düzenleyici işlemlerde dava süresi, ilan tarihini izleyen günden itibaren başlar.
- Dava açma süresi, Danıştay'da ve idare mahkemelerinde **60** ve vergi mahkemelerinde **30 GÜN**'dür.

Özel Dava Açıma Süresi

Özel dava süresi uygulanması öngörülen kanunlardan bazıları:

- **5 YIL** : İmar Kanunu,
- **7 GÜN** : Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu,
- **10 GÜN** : İl Özel İdaresi Kanunu, Belediye Kanunu, MİBK, İYUK
- **15 GÜN** : Danıştay Kanunu, Amme AATUHK, TAPDKTGHK, VUK,
- **30 GÜN** : Tüketicinin Korunması Hk. Kanun, TOBBOBK, Çevre Kanunu, İYUK

Sürelerle İlgili Esaslar

- Tatil günleri süreler dahildir (*sürenin son günü tatil gününe rastlarsa, süre tatil gününü izleyen çalışma gününün bitimine kadar uzar*)
  - Sürelerin bitmesi çalışmaya ara verme zamanına rastlarsa bu süreler, ara vermenin sona erdiği günü izleyen tarihten itibaren **7 GÜN** uzamış sayılır
  - Süre gün cinsinden belirtilmiş ise, süresi hesaplanırken yazılı bildirimin, ilanın ya da yayının yapıldığı gün dikkate alınmadan bugünü izleyen gün birinci gün olarak sayılmaya başlanır
  - Dava dilekçelerinin reddini gerektiren eksikliklerin giderilmesi için ek süre: **30 GÜN**
- İdareye yapılan başvuru idari işleme ilişkin olarak şu dört amaçtan birinin gerçekleşmesi için yapılmalıdır:
- Kaldırılması
  - Geri alınması
  - Değiştirilmesi
  - Yeni bir işlem yapılması
- İYUK'ta sürelerin kesilip baştan itibaren yeniden işlemeye başladığı üç durum şunlardır:
- Görevli olmayan yargı yerlerine başvuru üzerine sürenin kesilmesi
  - Dava dilekçelerinin reddini gerektiren eksikliklerin giderilmesi için ek süre
  - Konusu idari işlem olan tam yargı davalarında önce iptal davası açılması durumunda sürenin kesilmesi

BÖLÜM 3: İdari Davaların Açılması, Yürütlmesi ve Karara Bağlanması

Bağlantılı Davalar: Aynı maddi veya hukuki sebepten doğan ya da biri hakkında verilecek hüküm, diğerini etkileyecik nitelikte olan davalar

Derdest Dava: Görülmekte olan dava

Tefrik : Davaların ayrılması

Dava Dilekçesi

- İdari yargılama usulünde yazılılık ve evrak üzerinden inceleme esastır
- Davalar, idari yargı mercii (*Danıştay / idare mahkemesi / vergi mahkemesi*) başkanlıklarına yazılış imzalı dilekçelerle açılmalıdır
- Dava dilekçesinin her sayfası davacı(lar) tarafından imzalanmalıdır
- Dava dilekçesinde şu hususlar bulunmalıdır: (**iYUK md 3/2**)
  - Tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları veya unvanları ve adresleri ile gerçek kişilere ait T.C. kimlik numarası
  - Davanın konu ve sebepleri ile dayandığı deliller
  - Davaya konu olan idari işlemin yazılı bildirim tarihi
  - Vergi, resim, harç, benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin davalarda tam yargı davalarında uyuşmazlık konusu miktar
  - Vergi davalarında davanın ilgili bulunduğu verginin veya vergi cezasının nevi ve yılı, tebliğ edilen ihbarnamenin tarihi ve numarası ve varsa mükellef hesap numarası
- Dilekçenin sonuç bölümünde açık, net ve somut olarak karara bağlanması gereken husus belirtilmelidir
- Dava dilekçesinde eksiklik /hata olması durumunda **30 GÜN** içerisinde tamamlanmak üzere dilekçenin reddine karar verilir
- Eksikliği bulunmayan dava dilekçesi (*savunma yazıları, ara karar cevapları, sonradan ibraz edilen belgeler, kararlara karşı kanun yollarına başvurma dilekçesi*), Danıştay veya ait olduğu mahkeme başkanlıklarına, bunlar farklıilde ise (bunlara en geç **3 GÜN** içinde taahhütlü olarak gönderilmek üzere) idare veya vergi mahkemesi başkanlıklarına, (*bunlar yoksa asliye hukuk hakimliklerine, yabancı ülkelerde Türk konsolosluklarına*) verilir
- Dilekçe bu makamlara teslim edilip harç ve posta ücretleri alınarak esas defterine (*Asliye Hukuk Hakimliğinde muhaberat defterine*) **kayıt kapıldığı tarihte dava açılmış sayılır**, davacıya kayıt tarih ve sayısını gösteren bir "**alındı kağıdı**" verilir
- Dava açılırken harç veya posta parası eksik ya da ödenmemiş olursa **30 GÜN** içinde tamamlanması için 2 kez tebliğat yapılır. Buna rağmen ödeme tamamlanmazsa dava açılmamış sayılır. Benzer durum posta ücretinde yetersizlik olursa tekrarlanır, ücret bildirilen sürede tamamlanmazsa, **dosya işleminden kaldırılır**
- İptal ve tam yardı davaları aynı dava dilekçesi ile açılabilir (**iYUK md 12**)
- Aralarında maddi veya hukuki yönden bağlılık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı bir dilekçe ile de dava açılabilir (**iYUK md 5/1**)
  - Maddi /hukuki bağ kriterleri:
    1. İşlemlerin aynı yargı kolunun ve aynı mahkemenin görev alanında bulunması
    2. İşlemler arasında süre yönünden uygunluk olması
    3. İşlemlerin aynı türden ve aynı yargılama düzeyinde olması
    4. Davalının aynı olması
    5. Temyiz ve istinat yerlerinin aynı olması

- Birden fazla şahsin müsterek dilekçe ile dava açabilmesi için davacıların hak veya menfaatlerinde iştirak bulunması ve davaya yol açan maddi olay veya hukuki sebeplerin aynı olması gerekir (***İYUK md 5/2***)
- Aynı idari yargı merciinde görülen davalarda bağlantı kararı verilirse, dava dosyaları birleştirilir ve tek dava olarak inceleme devam eder
- Mahkeme bağlantı talebini kabul etmezse, taraf, redde ilişkin ara kararın tebliğ tarihini izleyen **15 GÜN** içinde Danıştay / BİM'e⁸ başvurup bağlantı konusunun karara bağlanması isteyebilir. Danıştay / BİM'de verilen karar kesindir
- Bağlantı hakkında karar verilinceye kadar usulü işlemler durur

Bağlantılı Davanın Koşulları

- Davaların hepsi idari yargı mercilerine açılan ve derdest davalalar olmalıdır
- Davalar aynı maddi veya hukuki sebepten doğmuş olmalıdır
- Davalardan biri hakkında verilecek karar, diğerinin çözümünü etkileyebilecek mahiyette olmalıdır
- Davalaların tümü ilk derece düzeyinde bulunmalıdır

Dava Açmanın Hukuki Sonuçları

- Zamanaşımının kesilmesi (*davanın açılmasıyla zamanaşımı süresi kesilir ve dava konusu halkın zamanaşımına uğrayarak kaybolması önlenmiş olur*)
- Derdestlik → Aynı uyuşmazlık için başka bir yargı yerinde tekrar dava açılamaz
- Hüküm verme zorunluluğu → *davayı kabul, kısmen kabul, ret, kısmen ret*
- İddia ve savunmaların sınırlandırılması: genişletilme (**tevsi**) veya değiştirilme (**tebdil**) yasağı
  - **İstisna:** *tam yargı davalarında dava dilekçesinde belirtilen miktarın bir defaya mahsus olmak üzere artırılabilmesi (**ıslah müessesesi**)* [karşı taraf **30 GÜN** içinde cevap verebilir]
- Yürütmenin durdurulması (**YD**) → idari işlemlere ait icrailik (*uygulanma*), hukukilik karinesi, uyulma zorunluluğu ve re'sen icra gibi özellikler en geç dava sonuçlanıncaya kadar işlemez olur ya da askıya alınır → Almanya ve Avusturya gibi ülkelerde işlemin yürütmesi kendiliğinden dururken Fransa ve Türkiye gibi ülkelerde işlemin icriliği etkilendir, yürütmemi durdurma istisnai bir önlemidir

!! idari işlemlere karşı **iptal davası** açmak dava edilen işlemin yürütülmesini kendiliğinden durdurmez

"İdari işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkansız zararların doğması ve idari işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir." (***AY md 125-5***)

- **Şartlar (yol ve usulü)**
  - YD ancak iptal davalarında verilebilir
  - YD en erken iptal davası açılırken veya açıldıktan sonra istenebilir
  - YD ancak davacının istemi üzerine verilebilir
  - YD kararı bir teminat karşılığı verilir
  - YD kararları olumlu (yürütülmekte olan) işlemlere karşı açılan iptal davalarında istenebilir
  - YD kararı gereklili olarak verilir
  - YD istemi herhangi bir dilekçe şekil şartına tabi değildir
  - YD istemine ilişkin yargı harçları peşin olarak ödenir.
  - YD istemine ilişkin davalarda özel süreler ve tebligat yöntemi kullanılabilir
  - YD kararı verilen dava dosyaları öncelikle incelenir ve karara bağlanır

⁸ Dosyalar değişik BİM'lerin yargı çevrelerindeki mahkemelerde ise Danıştay'a, aynı BİM yargı çevresindeki mahkemelerde ise BİM'e başvuru yapılır

- idari işlemin uygulanması halinde giderilmesi güç veya imkansız zararların doğması, hem de işlemin açıkça hukuka aykırı olması koşullarının birlikte gerçekleşmiş olması şarttır
- Yürütmenin durdurulmasına dair verilen kararlar **15 GÜN** içinde yazılır ve imzalanır

YD İtiraz Mercileri

- YD kararını:
  - Danıştay dava dairesi vermişse, idari /sergi dava daireleri kurullarına,
  - BİM vermişse, en yakın BİM'e
  - İdari / vergi mahkemesi vermişse, BİM'e
- tebliğden itibaren **7 GÜN** içinde bir defaya mahsus itiraz edilebilir

Dilekçeler Üzerine İlk İnceleme

Danıştay'da Dilekçe Üzerinde İlk İncelemeler

- **Görev ve yetki** → “**dış görev sorunu**” varsa **dava reddedilir**
- **İdari merci tecavüzü** → idareye **başvuru yapılmadan** dava açılmak istenmesi halinde
- **Ehliyet** → Davacının **davada taraf olma** ya da **dava açma** ehliyetinin kontrolü → yoksa **dava reddedilir** (*Davanın ehliyetli şahsin avukat olmayan vekil tarafından açılması halinde 30 GÜN içinde davacı veya kanuni vekili tarafından davanın açılması üzerine dilekçenin reddine karar verilir*)
- **İdari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken bir işlem olup olmadığı** → **değilse davanın reddine karar verilir**
- **Süre aşımı** → süre aşımında **davanın reddine karar verilir**
- **Husumet** → yanlış hasım gösterilmesi halinde
- **Dava dilekçesinin şekil şartlarını belirleyen 3⁹ ve 5¹⁰. maddelere uygun olup olmadıkları** → **30 GÜN** içinde hataların giderilmesi için **dilekçelerin reddine karar verilir**. Düzeltilen dilekçelerde aynı hata/eksiklikler varsa **dava reddedilir**
- Bu kontroller, rapor ve aykırılık yoksa tebliğata çıkışması en geç **15 GÜN** içerisinde tamamlanır

Yargılama ve Hüküm Aşaması

- İşin esasına girilerek davanın görülmesi ve yargılama aşaması başlar
  - **Tebliğat ve Cevap Verme Aşaması**
    - Dava dilekçesi ve ekleri davalıya tebliğ edilir
    - Davalı idare **30 GÜN** içerisinde cevap verir (**Birinci Savunma**)
    - Davacıya birinci savunma tebliğ olunur
    - Davacı **30 GÜN** içinde ikinci cevap dilekçesini verir
    - İkinci cevap dilekçesi davalıya tebliğ olunur
    - Davalı idare **30 GÜN** içerisinde cevap verir (**İkinci Savunma**)
    - İkinci savunma davacıya tebliğ olunur
    - Belirtilen **30 GÜN**'lük süreler, haklı gerekçeler bulunması halinde bir defaya mahsus uzatılabilir
    - İvedilikle görülmesi gereken davalarda **30 GÜN**'lük bu süreler yargı kararıyla kısaltılabilir

⁹ dava dilekçesinin taşılması gereken unsurlardaki eksiklik ve yanlışlıklar

¹⁰ aynı dilekçe ile birden çok işleme karşı dava açılması veya birden çok kişinin dava açması koşullarındaki sakatlıklar

o Dosyaların İncelenmesi

- Re'sen tahlük (*mahkemenin aktifliği*): Mahkeme, ait her türlü incelemeyi kendiliğinden yapar. Mahkemeler alacakları ara kararla, belirlenen süre içinde lüzum gördükleri evrakin gönderilmesini ve her türlü bilgilerin verilmesini taraflardan ve ilgili diğer yerlerden isteyebilirler
- Dosyalar mahkeme tarafından, tekemmül ettikleri sıraya göre en geç **6 AY** içinde sonuçlandırılır
- **Danıştay Süreci:**
  - Dava dosyası daire başkanı tarafından görüş bildirilmek üzere Danıştay Başsavcılığına gönderilir
  - Başsavcı görüş bildirmesi için dosyayı savcıya havale eder
  - Savcı, dosyayı incelerler ve esas hakkındaki düşüncelerini, **1 AY** içinde gerekçeli ve yazılı olarak verir
  - Savcının esas hakkındaki yazılı düşüncesi taraflara tebliğ edilir
  - Taraflar, tebliğden itibaren **10 GÜN** içinde görüşlerini yazılı olarak bildirebilirler
- **İdare ve Vergi Mahkemeleri Süreci:**
  - Dosya bir mahkeme üyesi tarafından incelenip raporu hazırlanır

Ivedi Yargılama Usulü

- Dava açma süresi **30 GÜN**'dür
- **7 GÜN** içinde ilk inceleme yapılır ve dava dilekçesi ile ekleri tebliğे çıkarılır
- Savunma süresi dava dilekçesinin tebliğinden itibaren **15 GÜN** olup bu süre bir defaya mahsus olmak üzere en fazla **15 GÜN** uzatılabilir
- Yürütmenin durdurulması talebine ilişkin olarak verilecek kararlara itiraz edilemez
- Bu davalar dosyanın tekemmülünden itibaren en geç **1 AY** içinde karara bağlanır
- BİM'e istinat yolu öngörülmemiş olup kararın tebliğinden itibaren **15 GÜN** içinde temyiz yoluna başvurulabilir
- Temyiz dilekçeleri **3 GÜN** içinde incelenir ve tebliğe çıkarılır
- Temyiz dilekçelerine cevap verme süresi **15 GÜN** 'dür
- Temyiz istemi en geç **2 AY** içinde karara bağlanır. Karar en geç **1 AY** içinde tebliğe çıkarılır

Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü (*MEB ve ÖSYM sınavları*)

- Dava açma süresi **10 GÜN**'dır
- **7 GÜN** içinde ilk inceleme yapılır ve dava dilekçesi ile ekleri tebliğe çıkarılır
- Savunma süresi dava dilekçesinin tebliğinden itibaren **3 GÜN** olup bu süre bir defaya mahsus olmak üzere en fazla **3 GÜN** uzatılabilir
- Yürütmenin durdurulması talebine ilişkin olarak verilecek kararlara itiraz edilemez
- Bu davalar dosyanın tekemmülünden itibaren en geç **15 GÜN** içinde karara bağlanır
- Verilen nihai kararlara karşı istinafa gidilemez, kararın tebliğinden itibaren **5 GÜN** içinde temyiz yoluna başvurulabilir
- Temyiz dilekçeleri **3 GÜN** içinde incelenir ve tebliğe çıkarılır
- Temyiz dilekçelerine cevap verme süresi **5 GÜN** 'dür
- Temyiz istemi en geç **15 GÜN** içinde karara bağlanır. Karar en geç **7 GÜN** içinde tebliğe çıkarılır

Duruşma

- İstisnai bir uygulamadır
- Taraflardan birinin (*dava dilekçesinde veya cevap ve savunma aşamasında*) isteği üzerine duruşma yapılmasının zorunlu olduğu durumlar:
  - o İptal davaları
  - o Tutarı 53.000 TL'yi (*2020 yılı*) aşan tam yargı davaları

- Toplamı 53.000 TL'yi aşan tarih edilen vergi, resim ve harçlarla benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezalarına ilişkin vergi davaları
- Ayrıca mahkeme re'sen yargılamanın her aşamasında duruşmaya karar verebilir
- **Duruşmanın Esasları:**
  - Duruşma davetiyeleri duruşma gününden en az **30 GÜN** önce taraflara gönderilmek üzere postaya verilir
  - Duruşmalar açık olarak yapılır
  - Duruşmada taraflara ikişer kez söz verilir
  - Taraflar gelmezse inceleme evrak üzerinden yapılır
  - Duruşmanın Türkçe yapılması zorunludur
  - Danıştay'da görülen davaların duruşmalarında savcının bulunması şarttır. Taraflar dinlendikten sonra savcı yazılı düşüncesini açıklar. Bundan sonra taraflara son olarak ne diyecekleri sorulur ve duruşmaya son verilir
  - Duruşma yapıldıktan sonra (*ara karar verilen durumlar hariç*) en geç **15 GÜN** içinde karar verilir

Davacı Gerçek Kişinin Kişilik veya Niteliğinde Değişiklik

- Davacı Gerçek Kişinin Ölmesi → dava yalnızda **öleni** ilgilendiriyorsa, **dilekçesinin iptal edilmesine**; dava **mirasçıları** da ilgilendiriyorsa, mirasçıların dilekçeyle davayı yenilemek istemelerine" kadar **dava dosyasının işleminden kaldırılmasına** karar verilir
  - Davacı Gerçek Kişinin Dava Yeteneğini Kaybetmesi ya da Dava Yeteneğinin Kısıtlanması → **vası, kayyım** ya da **kanuni müşavirin** mahkemeye başvurmalarına kadar **dava dosyası işlemenden kaldırılır**
  - Davacının Dava ile İlişkisinin Kesilmesi → aynı konu ile **üçüncü kişinin** bir menfaat bağlı kurulmuşsa, bu kişi davayı takip etmeye kalınan yerden devam eder
- Davacının gösterdiği adrese tebligat yapılamaması üzerine, "dosyanın işleminden kaldırıldığı" tarihten başlayarak **1 YIL** içinde yeni adres bildirilmek suretiyle yeniden işleme konulması istenmediği takdirde, "**davanın açılmamış sayılmasına**" karar verilir

Duruşma Tutanağı İçeriği

- Görüşmelere katılan başkan ve üyelerin ad ve soyadları
- Danıştay'da düşünce veren savcının, tetkik hakiminin ad ve soyadları
- Tarafların ad ve soyadları
- İncelenen dosya numarası
- Kısaca dava konusu ve verilen kararın neticesi
- Kararın oylamasında çoğunlukta ve azınlıkta bulunanlar üyeleri

Kararlarda Bulunacak Hususlar

- Tarafların ve varsa vekillerinin veya temsilcilerinin ad ve soyadları yahut unvanları ve adresleri
- Davacının ileri sürdüğü olayların ve dayandığı hukuki sebeplerin özeti, istem sonucu ile davalının savunmasının özeti
- Danıştay'da görülen davalarda tetkik hakimi ve savcının ad ve soyadları ile düşünceleri
- Duruşmalı davalarda duruşma yapılmış yapılmadığı, yapılmış ise hazır bulunan taraflar ve vekil veya temsilcilerinin ad ve soyadları
- Kararın dayandığı hukuki sebepler ile gerekçesi ve hükmü; tazminat davalarında hükmedilen tazminatın miktarı
- Yargılama giderleri ve hangi tarafa yükletildiği
- Kararın tarihi ve oybirliği ile mi, oyçokluğu ile mi verildiği

- Kararı veren mahkeme başkanı ve üyelerinin veya hakiminin adı ve soyadları ve imzaları ve varsa karşı oyları
- Kararı veren dairenin veya mahkemenin adı ve dosyanın esas ve karar numarası

BÖLÜM 4: Kanun Yolları

Genel Olarak Kanun Yolları

Kanun Yolları: Aleyhine hükmü verilen tarafın, yargı kararının hukuka aykırılığı ileri sürerek bir üst yargı merciine başvurması ve yeniden incelenerek değiştirilmesini ve düzeltilmesini istemesi

- Kanun yollarına, mahkemelerin ara kararları değil davayı sonuçlandıran nihai kararları için başvurulabilir
- Kanun yolları kural olarak nihai yargı kararlarının kesinleşmesini erteler

İdari Yargıda Kanun Yolları Türleri

- Olağan Kanun Yolları (*kesinleşmemiş kararlara karşı yapılan başvurular*)
  - İstinaf **(30 GÜN)**
  - Temyiz **(30 GÜN)**
- Olağanüstü Kanun Yolları (*kesinleşmiş kararlara karşı yapılan başvurular*)
  - Yargılamanın yenilenmesi **(60 GÜN, 1 YIL, 10 YIL)**
- Kanun yararına temyiz
  - “**açıklama**” ve “**yanlışların düzeltilmesi**” başvuruları bir kanun yolu değildir
  - “**Karar düzeltme**” biçiminde bir kanun yolu (Haziran) 2014 yılı itibarı ile artık bulunmamaktadır

Kanun Yolları Çeşitleri

Temyiz

Kararlarına Karşı Temyize Başvurulacak İdari Yargı Yerleri:

- Sadece “İvedi Yargılama Usulü” ile “Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulüne” tabi uyuşmazlıklar üzerine verdikleri kararlarda idare mahkemeleri → **Danıştay Dava Dairelerine başvurulur**
  - BİM → **Danıştay Dava Dairelerine başvurulur**
  - İlk derece yargı yeri sıfatıyla Danıştay dava daireleri → **Danıştay İdari / Vergi Dava Daireleri Kurulu’na başvurulur**
- Temyiz yoluna başvurduktan sonra temyiz mercii karar vermeden temyiz isteminden vazgeçmek mümkün değildir

Temyiz Dilekçesinde Yer Alması Gereken Hususlar

- Tarafların ad soyadı ve adresleri ile gerçek kişilere ait T.C. kimlik numarası
- Temyize konu yargı kararının tarih, numara ve yazılı tebliğ tarihi

- Kararın özeti
- Temyiz nedenleri
- İhtiyarı olarak duruşma ve/veya yürütmenin durdurulması istemi
- İstem sonucu
- İmza
  - Temyiz dilekçesinin bu hususlara aykırı veya eksik düzenlenmesi halinde, bu eksikliklerin **15 GÜN** içinde tamamlanması için ilgiliye tebliğ edilir. Eksiklik tamamlanmazsa “**temyiz isteminde bulunulmamış sayılmasına**” karar verilir
  - Temyiz dilekçesi karşı tarafa tebliğ edilir
  - Karşı taraf tebliğden itibaren **30 GÜN** içinde cevap verebilir
  - Temyiz dosyası tekemmül etmiş olur ve Danıştay'a / ilgili dava daireleri kuruluna gönderilir

Temyiz Sonucu Danıştay'ın Verebileceği Kararlar

- ❖ Onama ➔ **7 GÜN** içinde taraflara tebliğ edilir
- ❖ Bozma
- ❖ Gerekçesini değiştirerek onama
- ❖ Kısmen bozma, kısmen onama
- ❖ Düzelterek onama

Temyizde Kararın Bozulma Gerekçeleri

- Görev ve yetki dışında bir işe bakılmış olması
- Hukuka aykırı karar verilmesi
- Usul hükümlerinin uygulanmasında kararı etkileyebilecek nitelikte hata veya eksikliklerin bulunması

- Danıştay dava dairelerinin ısrar etme (*direnme*) yetkisi yoktur
- Bozma sonrası BİM kararında ısrar ederse, dava Danıştay'ın ilgili kurulunca incelenir. İdare / vergi mahkemesi Kurul'un bu kararına uymak zorundadır
- Kararın bozulması, kararın yürütülmesini kendiliğinden durdurur

Temyizde Kararın Onanması

- Kararı hukuka uygun bulursa onar. Kararın sonucu hukuka uygun olmakla birlikte gösterilen gerekçeyi doğru bulmaz veya eksik bulursa kararı, gerekçesini değiştirerek onar
- Kararda yeniden yargılama yapılmasına ihtiyaç duyulmayan maddi hatalar ile düzeltilmesi mümkün eksiklik veya yanlışlıklar varsa kararı düzelterek onar

Düzenleme

- Temyiz veya istinafa başvurulmuş olması, mahkeme kararının yürütülmesini durdurmaz. Ancak bu kararların teminat karşılığında yürütülmesinin durdurulmasına karar verilebilir

Kanun Yararına Temyiz

- Kanun yararına temyz yetkisi, kesinleşmiş yargı kararından olumsuz biçimde etkilenen ilgili bakanlıkların talebi üzerine veya göreceği lüzum üzerine kendiliğinden Danıştay Başsavcısına tanınmıştır
- Kanun yararına bozma herhangi bir süreye tabi tutulmamıştır

- Kanun yararına temyiz istemi, yürürlükteki pozitif hukuk düzenine ters düşen kararlar için istenebilir (*Sonucu etkilemeyen, yalnızca yargılama usul hükümlerine aykırılıklardan dolayı kanun yararına temyize gidilemez*)
- Başsavcı tarafından yapılan temyiz isteği yerinde görüldüğü takdirde kesinleşmiş yargı kararı, kanun yararına bozulur
- Kanun yararına bozma kararları aleyhine diğer kanun yollarına başvurulamaz

İstinaf

İstinaf Yolu: İdare ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı (*tebliğden itibaren 30 GÜN içinde*) yargı çevresindeki BİM'e yapılan kanun yolu başvurusu

İstinaf Yoluna Tabi Olmayan Yargı Kararları

- Konusu 7.000TL'yi (*2020 yılı*) geçmeyen vergi davaları, tam yargı davaları ve idari işlemlere karşı açılan iptal davaları
- “İvedi Yargılama Usulü” ile “Merkezi ve Ortak Sınavlara İlişkin Yargılama Usulü”ne tabi olan davalar

BİM Tarafından İstinaf Başvurusuna Vereceği Kararlar

- İlk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bulursa istinaf başvurusunun reddine karar verir
- Karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise gerekli düzeltmeyi yaparak aynı kararı verir
- İlk derece mahkemesi kararını hukuka uygun bulmadığı takdirde, istinaf başvurusunun kabulu ile ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına karar verir. Bu halde bölge idare mahkemesi işin esası hakkında yeniden bir karar verir
- İlk derece yargı yerinin kararında bozmayı gerektirecek bir neden görmemesi durumunda istinaf istemini reddeder ve mahkemenin kararını onar
- Yaptığı istinaf incelemesi sonucunda:
  - a. maddi vakıalar hakkında edinilen bilgiyi yeter görürse
  - b. itiraz sadece hukuki noktalara ilişkin ise veya
  - c. itiraz olunan karardaki maddi yanlışlıkların düzeltilmesi mümkün ise
- İşin **esası hakkında karar verir.**
  - a. Maddi olgular hakkında bilginin yeterli olmaması
  - b. Dosyadaki bilgi ve belgelere göre karardaki maddi yanlışların hemen düzeltilme imkanının bulunmaması durumunda
- Gerekli inceleme ve tahkikatı kendisi yaparak **esas hakkında yeniden karar verir**
- Şu durumlarda istinaf başvurusunun kabulu ile ilk derece mahkemesi kararının kaldırılmasına karar vererek dosyayı ilgili mahkemeye gönderir:
  - a. İlk inceleme üzerine verilen kararlara karşı yapılan istinaf başvurusunu haklı bulması
  - b. Davaya görevsiz veya yetkisiz mahkeme yahut reddedilmiş veya yasaklanmış hakim tarafından bakılmış olması

Yargılanmanın Yenilenmesi

- Yargılanmanın yenilenmesi isteminde bulunabilecek merci, esas kararı vermiş olan mahkemelerdir
- Şu kararlar için yargılanmanın yenilenmesi yoluna **gidilemez**:
  - Danıştay'ın temiz yoluyla verdiği onama ve bozma kararları
  - İdari yargı mercilerinin yargılama sırasında verdikleri ara kararlar, yürütmenin durdurulması kararları, dava harcı ve giderlerinin tamamlanmaması sonucu verilen dosyayı işlemenden kaldırma kararları
  - Dava dileğçesinin İYUK Md. 3 ve 5'te belirtilen esaslara uygun olmaması veya davanın ehliyetli şahsın avukat olmayan vekili tarafından açılması dolayısıyla verilen dilekçe ret kararları
  - Tarafların açık iradeleriyle davadan feragat etmeleri ya da davayı kabul etmeleri halinde verilen kararlar
  - Danıştay İdari Dairesi ve İdari İşler Kurulu tarafından verilen kararlar
  - Görev ve yetki uyuşmazlıklarına ilişkin mercii tayini kararları
  - Yargılanmanın yenilenmesi istemi üzerine verilen kararlar
  - Mahalli idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatlarını kaybetmeleri hakkında verilen kararlar

Yargılanmanın Yenilenmesi Nedenleri

- Zorlayıcı sebepler dolayısıyla veya lehine karar verilen tarafın eyleminden doğan bir sebeple elde edilemeyen bir belgenin kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması
- Karara esas olarak alınan belgenin, sahteliğine hükmedilmiş veya sahte olduğu mahkeme veya resmi bir makam huzurunda ikrar olunmuş veya sahtelik hakkındaki hükmü karardan evvel verilmiş olup da, yargılanmanın yenilenmesini isteyen kimsenin karar zamanında bundan haberi bulunmamış olması
- Karara esas olarak alınan bir ilam hükmünün, kesinleşen bir mahkeme kararıyla bozularak ortadan kalkması
- Bilirkişinin kasıtlı gerçeğe aykırı beyanda bulunduğuunun mahkeme kararıyla belirlenmesi
- Lehine karar verilen tarafın, karara etkisi olan bir hile kullanmış olması
- Vekil veya kanuni temsilci olmayan kimseler ile davanın görülp karara bağlanmış bulunması
- Çekinmeye mecbur olan başkan, üye veya hakimin katılımıyla karar verilmiş olması
- Tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava hakkında verilen karara aykırı yeni bir kararın verilmesine neden olabilecek kanuni bir dayanak yokken, aynı mahkeme yahut başka bir mahkeme tarafından önceki ilamın hükmüne aykırı bir karar verilmiş bulunması (**Süre: 10 YIL**)
- Hükmün, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, AİHM'nin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya hükm aleyhine AİHM'ye yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi (**Süre: AİHM kararının kesinleştiği tarihten itibaren 1 YIL**)
- Süre belirtilmeyen maddeler için, istem süresi **60 GÜN**'dür

BÖLÜM 5: Anayasa Yargısının Genel Esasları

Anayasa'ya uygunluğunu sağlamaya yönelik her türlü yargısal işlem anlamında **anayasa yargıısı** en etkin hukuki güvence olarak kabul edilmektedir

Anayasa Yargısının Anlamı, Ön Şartları ve Tarihsel Gelişimi

Anayasa Yargısının Anlamı

- Doğrudan doğruya Anayasa'ya riayeti sağlayan her türlü yargı işlemi
- **Dar Anlamda:** Kanunların ve diğer bazı yasama tasarruflarının Anayasa'ya uygunluğunun yargı organlarında denetimi
- **Geniş Anlamda:** Anayasa hukuku meselelerinin yargısal usullerle karara bağlanması yönüyle her türlü yargı işlemi
- **Şekli Anlamda:** Anayasa'ya uygunluğu denetlemekle görevli organa, yürürlükteki hukukun tanıldığı tüm yargı görevleri
- **Maddi Anlamda:** maddi anlamda anayasa problemleri alanındaki yargı

Anayasa Yargısının Ön Şartları

- **Yazılı Anayasa'nın Mevcudiyeti¹¹:** Alt normların¹² meşruluk ve hukuki geçerlilik kaynağı olan yazılı Anayasa'nın bulunmadığı ülkelerde, anayasa yargısı denetimi gerçekleştirmeyecektir
- **Sert (Katı) Anayasa:** Devlet kudretinin sınırlarının belirlenmesi ve uygulamada iktidar kullanımının anayasallık denetiminin gerçekleştirilebilmesi için de katı anayasalara ihtiyaç duyulmaktadır
- **Denetim Organı:** Devlet organlarının Anayasa'ya uygun işleyişlerini sağlamak ve gerekliginde olacak uyuşmazlıklarını çözmek amacıyla bağımsız bir denetim aracı, olası keyfiliğerin önüne geçer

Anayasa Yargısının Tarihsel Gelişimi

- **John Locke (1632 – 1744):** Monarşi tekeline ilk karşı çıkan düşünürdür. "Sosyal sözleşme ile siyasi güç yasa yapma hakkına sahiptir. Yasama üstün olmak üzere yasama ve yürütme erikleri ayrı tutulmalıdır"
- **Montesquieu (1689 - 1755):** Kuvvetler Ayrılığı (yasama, yürütme ve yargı) ilkesini açık olarak ortaya koymuştur.
- **Jean-Jacques Rousseau (1712 – 1788):** "İnsanlar özgürlüğün bilincine varmalıdır"
- **"Massachusetts Anayasası (1780)** ve **Virginia Anayasası (1776):** "Yasama, yürütme ve yargı organları birbirini denetleyemez. Bu yolla kanunların devlerini kurmak mümkün olur, fertlerin devleti yaklaşımı önlenir"
- **Higher Law** → Üstün hukuka aykırı hukuk kuralı olamaz. Tabii hukuk (*natural law*) pozitif hukuktan (*positive law*) üstündür (*Coke Doktirini*)
- Coke doktirini, İngiltere'de kabul görmemiş, ancak İngiltere devleti bu doktirini kolonileri üzerinde uygulamıştır
- Kanunların anayasaya uygunluğunu dünyada ilk kez denetleyen ABD'dir¹³

¹¹ Anayasa'da varılan siyasi konsensus sonucu oluşan metin, yargı organlarının gerekliginde direkt olarak uygulayabileceği ve temel hak ve hürriyetleri koruyabilen temel kanundur

¹² Normlar Hiyerarşisi, Hans Kelsen: **Anayasa** → **Yasa** → **Cumhurbaşkanlığı kararnamesi** → **Yönetmelik** → **İçtihatlar**

¹³ "**Marbury v. Madison**" Davası (1803) gerekçeli kararı: "*Mahkeme anayasayı dikkate almak zorunda olup, anayasaya aykırı yasaya göre değil; anayasaya göre hükmü vermelidir*"

Yargı Organları Tarafından Yapılan Denetim Türleri: Merkezileşmiş (Özel) - Merkezileşmemiş (Genel) - Karma

Merkezileşmiş Denetim

- ⊕ Kanunların yargısal denetimi yetkisi, özel bir yargı yerinde (*AYM gibi*) toplanmıştır
- ⊕ Avusturya'lı Hans Kelsen'in kuramsal çalışmasının bir ürünüdür
- ⊕ İlk kez Avusturya'da sonra kıta Avrupası liberal anayasacılık alanlarında¹⁴ uygulanmıştır
- ⊕ Bu sistemde, Anayasa yargısi organının kararları tüm kişi ve kurumları bağlayıcı etkiye sahiptir (*erga omnes*)

Merkezileşmemiş Denetim

- ⊕ Bu sistemde, ülkedeki tüm genel mahkeme ve yargıçların Anayasa'ya uygunluk denetimi yapma yetkileri vardır
  - ⊕ Buna göre yargıç, öncelikle uygulayacağı normun Anayasa'ya uygun olup olmadığını kontrol eder ve uygunsa uygular
  - ⊕ Bu sisteme aynı zamanda Amerikan sistemi de denmektedir
  - ⊕ Federal yasalar ve Kongre'nin çıkaracağı yasalar Anayasa'ya uygun olmak zorundadır
  - ⊕ Eski İngiliz koloni devletlerinden olan Kanada, Avustralya ve Hindistan'da da benimsenmiştir
- Her iki sistemin kullanıldığı “**Karma Sistemler**” de vardır (*Örnek: Yunanistan Anayasası...*)

Ülkemizde Anayasa Yargısının Kabul Ediliş Süreci

1876 Kanun-i Esasi → yargısal denetime yer verilmemiş ancak siyasal denetime belirli ölçüde müsaade edilmiştir

1924 Anayasası → Anayasa yargısi yer almamakla birlikte kanunların anayasaya aykırı olamayacağı belirtilmiş fakat bu konudaki denetim hususu belirtilmemiştir

1961 Anayasası → AYM kurulmuştur

Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu, Yapısı, İşleyiği, Görevleri ve Çalışma Usulü

Gerekliğin sebepleri:

- AYM'nin, Anayasa'nın bekçisi olma fonksiyonunu üstlenmesi → hukuk devleri olusu
- AY'nin daha soyut olması sebebiyle hukuksal anlamını belirlemeye ayrı bir organa gereksinim duyulması

➤ **1961:** AYM ilk olarak 1961 Anayasası (*madde 145 - 152*) ile kurulmuştur

- Yargıtay, Danıştay, TBMM, CB ve Cumhuriyet Senatosu tarafından seçilen **15** asıl 5 yedek üyeden oluşmaktadır

○ **Görevleri:**

- Kanunların ve TBMM İctüzükleri'nin Anayasa'ya “şekil ve esas” bakımından uygunluğunu denetlemek
- Anayasa'da sayılan kişileri Yüce Divan sıfatıyla yargılamak
- Siyasi partilerin kapatılması hakkındaki davalara bakmak
- Siyasi partilerin gelir kaynakları ile giderlerine ilişkin hesapları incelemek
- 1971 Anayasası sonrası → KHK'ları şekil ve esas bakımından, anayasa değişikliklerini ise Anayasa'da gösterilen şartları bakımından denetlemek

➤ **1962:** 44 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun

¹⁴ Almanya, İtalya, Türkiye, İspanya, Portekiz, Belçika, Bulgaristan, Romanya, Macaristan, Polonya, Rusya, Şili, Ekvator, Peru, ...

- **1982:** Anaya mahkemesi 1982 Anayasası'nda (146-153. maddelerde) yer almıştır
  - CB tarafından seçilen **11** asıl 4 yedek üyeden oluşmaktadır
- **1983:** 2949 sayılı Anaya Mahkemesinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun
- **2010:** AYM kuruluş, görev ve yetkileri yeniden düzenlenmiştir
  - Üye sayısı **17**'ye çıkartılmıştır (**2017 değişikliği sonrası 15 üye**), Üyeler TBMM (**3 üye**) ve CB (**12 üye**) tarafından seçilir
  - Mevcut görevlere ilaveten bireysel başvuruları karara bağlamak görevi verilmiştir.
  - Yüce Divan kapsamına giren unvanlar¹⁵ arttırlılmıştır
- **2011:** 6216 sayılı Anaya Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun

Anaya Mahkemesinin Hukuki Konumu

- AYM'nin yönetsel bağımsızlığı gereği Mahkeme içtüzüğünü kendisi yapar ve değiştirir
- AYM kararları herkesi bağlar
- AYM kendi üyesinin görevini yine kendisi sona erdirir
- AYM'nin kendine ait bütçesi mevcuttur
- AYM'nin soruşturma açması kendi kararı ile olur
- Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanlığını ve Başkan Vekiliğini kendi aralarından seçilen üyeleri yapar
- Diğer mahkemelerle ihtilaf çıkması halinde AYM'nin kararı üstün sayılır

Anaya Mahkemesinin Yapısı

- AYM'ye üye seçilebilmek için, **kırk beş** yaşını doldurulmuş olması kaydıyla; yüksekokretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az **20 YIL** fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yüksekögrenim görmüş ve en az **20 YIL** kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hakim ve savcıların adaylık dahil en az **20 YIL** çalışmış olması şarttır
- AYM üyeleri **12 YIL** için seçilirler
- Bir kimse iki defa AYM üyesi seçilemez
- AYM üyeleri **altmış beş** yaşını doldurunca emekliye ayrırlırlar
- AYM üyelerini TBMM ve CB seçer

Anaya Mahkemesinin Görevleri

- Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin ve TBMM İçtüzüğü'nün şekil ve esas, Anaya değişikliklerinin ise şekil bakımından anayasaya uygunluğunu denetlemek
- Cumhurbaşkanını, TBMM Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, Anaya Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvet Komutanlarını görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılamak
- Siyasi partilerin kapatılması davalarına bakmak
- Siyasi partilerin mali denetimini yapmak
- TBMM'nin verdiği yasama dokunuulmazlığının kaldırılması ve milletvekilliğinin düşürülmesi kararlarının iptal istemini karara bağlamak
- Uyuşmazlık Mahkemesine başkanlık edecek üyesi kendi üyeleri arasından seçmek
- Bireysel başvuruları karara bağlamak

¹⁵ TBMM Başkanı, Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı

Anayasa Mahkemesi'nin Çalışma Usulü (AY md 149)

- AYM, 2 bölüm ve genel kurul halinde çalışır
- Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları AYM tarafından öncelikle incelenip karara bağlanır
- Genel kurul en az 10 üye ile toplanır, salt çoğunlukla karar alır
- Bireysel başvurular bölmelerce, diğer hususlar(*aşağıda listelenmiştir*) Genel Kurul tarafından karara bağlanır
  - Siyasi partilere ilişkin dava ve başvurular (*kapatılma ve Devlet yardımından yoksun bırakılma => 2/3 oy çokluğu şarttır*)
  - İptal ve itiraz davaları
  - Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalar
  - Anayasa değişikliğinde iptal (*2/3 oy çokluğu şarttır*)
- Yüce Divan sıfatıyla bakılan işler dışındakiler dosya üzerinden incelenir ancak bireysel başvuruda duruşmaya karar verebilir
  - Gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri çağırabilir
  - Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda siyasi partinin genel başkanlığının savunmasını dinler
- Kuruluşu, yargılama usulleri ve disiplin işleri kanunla düzenlenir, Mahkemenin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve iş bölümü kendi yapacağı İctüzükle düzenlenir

BÖLÜM 6: Anayasaya Uygunluk Denetiminin Kapsamı

Anayasaya Uygunluk Denetimi ve Konusu

- Norm denetiminde “iptal davası” ve “itiraz yolu” olmak üzere iki tür başvuru usulü vardır. İptal davası yoluna “soyut norm denetimi” itiraz yoluyla denetime ise “somut norm denetimi” de denilmektedir.¹⁶

1982 Anayasası:

- Hem Somut Norm¹⁷ hem de Soyut Norm Denetimini benimsemiştir
- Yapılan anayasa değişikliklerinin de anayasaya uygunluk bakımından denetiminin önü açılmıştır (şekil bakımından denetim ile sınırlıdır)
  - Olağanüstü dönem CBK'lar anayasaya uygunluk denetimine tabi değildir
  - Milletlerarası antlaşmaların anayasaya aykırılığı iddiasıyla AYM'ye başvurulamaz

Anayasa'ya Uygunluk Denetimleri

- Kanunların Anayasaya Aykırılığının Denetimi
- Olağan Dönem CBK'larının Denetimi → yayılmışından sonra **60 GÜN** içinde açılacak iptal davasına istinaden şekil ve esas denetimine tabidir
- Anayasa Değişikliklerinin Anayasa Aykırılığının Denetimi → Sadece şekil açısındandır¹⁸

¹⁶ AYM Görev ve Yetkileri – Norm Denetimi, (<https://www.anayasa.gov.tr/tr/mahkeme/gorev-yetkileri/norm-denetimi/>)

¹⁷ Görülmekte olan bir dava sebebiyle uygulanacak bir veya daha çok yasa ya da yasa gücünde kararname normunun, davayı gören mahkemece Anayasaya aykırı bulunması veya 'taraflardan birinin bu yoldaki iddiasının ciddi olduğu kanısına varılması üzerine, bu konuda verilecek karara kadar dava geri bırakılarak işin Anayasa Mahkemesine intikal ettirilmesiyle başlayan yargışal denetim süreci (“**Türk Anayasa Yargısında Somut Norm Denetimi Kontrolü**”, <http://tbbdergisi.bobarbirlik.org.tr/m1988-19883-1064>)

- **Parlamento Kararlarının Anayasaya Aykırılığının Denetimi¹⁹**
- **Olağanüstü Dönem CBK'larının Denetimi²⁰ → Anayasa denetimine tabi değildir²¹**
- **Milletlerarası Antlaşmalar → Anayasa Yargısının denetimi dışındadır**

Anayasaya Uygunluk Denetiminin Kapsamı ve Anayasaya Uygunluk Bakımından Denetim Şekilleri

Esas Bakımından Denetim (*hukukilik denetimi*)

- Kanunlar, olağan dönem CBK ve KHK'lar ile TBMM içtüzüğü esas bakımından denetime tabidir

Şekil Bakımından Denetim (*mevzuatın anayasa ve içtüzükle öngörülmüş bulunan usul ve şekil kurallarına uygun biçimde yapılip yapılmadıklarının denetimi*)

- Kanunlar, olağan dönem CBK'lar, anayasa değişiklikleri şekil bakımından denetime²² tabidir

- “Kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin, TBMM İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla AYM'de doğrudan doğruya **iptal davası** açılabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, TBMM'de en fazla üveye sahip iki siyasi parti grubuna ve üye tamsayısının en az beşte biri²³ tutarındaki üyelerine aittir” (**AY md 150**)
- Şekil bakımından denetim sebebiyle açılacak iptal davası için süre, değişikliğin resmi gazetede yayınlanmasından itibaren **10 GÜN**'dür
- Esas bakımından denetim ve kanun ile anayasa değişiklikleri hariç şekil bakımından denetim **60 GÜN**'e tabidir
- Dava açma süresinin hesaplanması, Resmi Gazetede yayımlanma gününün de hesaba dahil edilmesi gereklidir

Anayasa Bloğu: hukukun genel ilkeleri, Atatürk ilke ve inkılapları, insan haklarına ilişkin sözleşmeler

Anayasaya Uygunluk Bakımından Denetimin Şekilleri

Soyut Norm Denetimi (İptal Davası): Herhangi bir dava ile ilgili olmaksızın, Anayasada belirtilen bazı organların bir kanun aleyhine Anayasa Mahkemesinde dava açmalarıyla gerçekleştirilen denetimdir

- **Genel Koruma Davası:** Belli bir menfaat şartı aranmaksızın, yetkili kılınan kişi veya organlarca²⁴ açılan dava
- **Organ Davası:** Belirli organ veya kurumlar tarafından, kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren durumlarda kanunların anayasaya aykırılığından bahisle açılan dava → *2017 yılındaki değişiklik ile bu dava türü kaldırılmıştır*

- **Süreç:**
  - İptal davası dilekçesi kaleme havale edildiği tarihte dava açılmış sayılır
  - Mahkeme **10 GÜN** içinde dilekçenin, belirtilen hususları içerip içermediğini inceler
  - İçerikte eksiklik varsa dilekçe sahibine **15 GÜN** süre verilir
  - Eksiklikler süresinde tamamlanmazsa dava açılmamış sayılır

¹⁸ Değişikliğin iptali için üye tamsayısının üçte iki çoğunuğu ile karar verilmesi zorunludur

¹⁹ Yasama dokunulmazlığın kaldırılmasına ve TBMM üyeliğinin düşmesine ilişkin kararlar

²⁰ **3 AY** içerisinde TBMM'de görüşülür ve karara bağlanır. Aksi halde kendiliğinden yürürlükten kalkar

²¹ TBMM'nin kabul ettiği ve kanunlaştırdığı bir kararname hakkında, **60 GÜN** içinde AYM'ye norm denetimi için başvurulması sonucunda, bu kararnamenin anayasal denetimi yapılabilecektir

²² Toplanma ve karar yeter sayıları, görüşme sayısı ve süresi, görüşmeler arasında öngörülen zaman dilimi, oylanması usule uygun olarak yapılip yapılmadığı gibi konular

²³ 120 milletvekili

²⁴ Cumhurbaşkanı, iktidar ve ana muhalefet partisi meclis grupları ile TBMM üye tamsayısının beşte biri tutarında milletvekili

Somut Norm Denetimi (İtiraz Yolu): Mahkemelerde²⁵ görülmekte olan bir dava sırasında, taraflardan birinin ya da mahkeme makamının uyuşmazlığın çözülmesinde uygulanacak kanunun ya da belirli bir hükmünün anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmesi halinde işlemeye başlayan yargısal denetim

- Somut norm denetimine başvurabilecek olanlar yalnızca mahkemelerdir²⁶
- AYM'nin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakılır
- Somut norm denetiminin şartları:
  - Davaya bakmakta olan mahkeme
  - Bakılmakta olan bir dava bulunması
  - Uygulanacak norm²⁷
  - İddianın ciddiliği
- **Süreç:**
  - Davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak kanun hükmünün anayasaya aykırı olduğuna re'sen kanat getirir veya taraflardan birinin ileri sürdüğü anayasaya aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa anayasaya aykırılık ön meselesi oluşur ve mahkeme, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır
  - AYM, işin kendisine gelişinden başlamak üzere **5 AY** içerisinde kararını verir. Bu sürede karar verilmezse, mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır
  - AYM kararı esaslarındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse, mahkeme buna uymak zorundadır
  - AYM'nin işin esasına girerek verdiği **ret** kararının Resmi Gazete'de yayımının üzerinden **10 YIL** geçmedikçe aynı kanun hükmünün anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz
  - **Ret** kararı verilmesi durumunda, aynı kanun hükmü itiraz davası yoluyla **tekrar** AYM'ye getirilebilir

Diger Hususlar

- AYM, YSK'yi mahkeme olarak saymamaktadır
- AYM, Sayıştay'ı mahkeme olarak görmüştür (2013, R.G.: 6.3.2014)
- AYM'ye itiraz yolu ile başvurulduktan sonra bir sebeple davanın ortadan kalkması halinde itiraz başvurusu düşmez
- AYM, davada uygulanacak kanunun tayininde meseleyi kendisine intikal ettiren dava mahkemesinin görüşü ile bağlı değildir
- AYM'nin, kendisine intikal eden itirazın ciddi olup olmadığını inceleme yetkisi söz konusu değildir

²⁵ **Mahkeme:** Her türlü (*adli, idari ...*) davalara bakmakta olan, hakim niteliğindeki kişilerden kurulu, yargı yetkisine sahip, taraflar arasındaki uyuşmazlığın esasını nihai hüküm vermek şartıyla çözümleyen her türlü mercii (AYM tanımı) → *Dolayısıyla, Vergi itiraz ve temyiz komisyonları, il ve ilçe seçim kurulları, hakemler ... uyuşmazlıklarını çözseler de bu tanıma somut norm denetimi için başvuramazlar*

²⁶ AYM, Yüce Divan ve parti kapatma davalarında “mahkeme” konumundayken kanunların, Cumhurbaşkanlığı kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğünün anayasaya uygunluk denetimi ile yasama dokunuşullığının kaldırılması ile milletvekilliğinin düşürülmesi kararlarında “mahkeme” statüsünde değildir

²⁷ AYM, itiraz konusu normu, davada uygulanacak norm niteliğinde görmediği takdirde davayı reddetmektedir

BÖLÜM 7: Anaya Mahkemesine Bireysel Başvuru

Bireysel Başvurunun Hukuki Niteliği ve İşlevleri

Bireysel Başvuru: Temel hak ve özgürlükleri kamu gücünün²⁸ işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle ihlal edilen bireylerin diğer başvuru yollarını tükettiğinden sonra başvurdukları istisnai ve ikincil²⁹ nitelikte bir hak arama yolu³⁰

- **Amaç:** Anayasada güvence altına alınan temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilmesini önlemek; ihlal gerçekleşmişse ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak

Bireysel Başvurunun İşlevleri³¹

- Hak ihlallerine maruz kaldığını iddia edenlerin, AİHM'ye gitmeden evvel tatmin edilmesi
- Bireylerin sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerin daha iyi korunması
- Kamu organlarının, Anayasaya ve kanunlara daha uygun davranışının sağlanması
  - Diğer İşlevler:
    - Objektif anayasa hukukunun korunmasına, yorumlanması ve geliştirilmesine hizmet etmesi
      - Anayasaya uygun yorum ilkesinin kapsamını genişletmek
      - Yargıda birliği sağlamak
    - Yurttaşları Anayasa hukukunun etkili biçimde uygulanması yönünde harekete geçirmesi
      - Hak ve özgürlüklerin dolaysız kullanımını sağlamak ve korumak
      - Yurttaşların demokratik bilinçlerinin gelişmesine katkıda bulunmak
    - Devlet organları üzerinde eğitici ve önleyici bir etkisinin bulunması

Subjektif İşlev³²: Kişilerin subjektif haklarının korunması

Objektif İşlev³³: Kararlar aracılığıyla kimi anayasal sorunlara açıkkık getirilmesi, anayasa düzeninin korunmasına, yorumlanması ve geliştirilmesine katkıda bulunulması

- AYM'ye göre objektif işlev subjektif işlev'e göre ön plandadır
- AYM'nin zaman bakımından yetkisi 23 Eylül 2012 tarihiyle başlamıştır

Gusy'a Göre Bireysel Başvurunun İşlevleri

- Temel hakların kullanılmasını ve korunmasını sağlama
- Anayasa hukukunu geliştirmeye
- Anayasanın uygulanmasını sağlamak üzere vatandaşları harekete geçirme

²⁸ Bireysel başvuru kural olarak kamu gücü işlemlerine karşı yapılır

²⁹ İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi, öncelikle idari ve yargısal makamların görevidir

³⁰ Örnek: AİHS kapsamındaki anayasal bir hakkın ihlali iddiası

³¹ Anayasa değişikliği teklifinin madde gereğesinde belirtilen hususlardır

³² AYM'ye düşen görev Anayasa'nın temel hak ve özgürlükleri düzenleyen hükümlerini yorumlamak ve bunların uygulanmasını gözetmektir

³³ AYM'ye düşen görev, bireysel başvuru yoluyla önüne gelen somut olayda anılan hükümlerin ihlal edilip edilmediğini incelemek, gerektiğinde başvurucu lehine tazminata hükmetmektir

Bireysel Başvuru Usulü (Kabul Edilebilirlik Aşaması)

İhlal: Bir temel hak ve hürriyetin koruduğu alana işlem, eylem ya da ihmali yoluyla yapılan hukuka aykırı müdahale

Başvuru Aşaması

- AYM internet sitesindeki form doldurularak başvuru yapılır
- Form resmi dilde (Türkçe) doldurulmalıdır
- Form ve harç tahlil makbuzu; AYM'ye, diğer mahkemelere veya yurtdışındaki için Türkiye'nin yurtdışı temsilciliğine teslim edilmelidir
- Teslim edildiğinde alındı belgesi alınır
- Başvuruda ve inceleme süresinde avukat tutmak zorunlu değildir

Kabul Edilebilirlik Aşaması

• Şekli Şartlar

- Başvuru formunda başvurucuya ilişkin kimlik ve iletişim bilgileri (*başvurucu tüzel kişilik ise, MERSİS numarası, unvanı, adresi ve tüzel kişiliği temsile kanunen yetkili olan kimsenin bilgileri*) yer almmalıdır
- Bireyler açısından sadece Türk vatandaşları başvuru yapabilir
- Kamu tüzel kişileri bireysel başvuru yapamaz (*kışi yönünden yetkisizlik*)
- Özel hukuk tüzel kişileri³⁴ sadece tüzel kişiliğe ait haklarının ihlal edildiği gereklisiyle bireysel başvuruda bulunabilir (**6216 md 46**)
  - Özel hukuk tüzel kişileri, üyeleri adına başvuru yapamazlar
- Başvuru formunda, kamu gücünün³⁵ (*yer bakımından yetki*) icraî ya da ihmali bir eylemi ya da işlemi sebebiyle ihlal edildiği ileri sürülen hakkı³⁶ ilişkin bilgiler (*hangi hakların nasıl ihlal edildiğine dair açıklamalar, ihlale sebebiyet verdiği iddia edilen işlem, eylem ya da olayların tarih sırasına göre özeti, hangi müdahalenin hangi hakkı ne şekilde ihlal ettiği [delillerle]*) yer almmalıdır
  - “*yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi AYM kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz*” (**6216 md 45/3**)
- Başvuru formunda başvuru yollarının (*olağan kanun yollarının*³⁷) tamamen tüketilmesine ve sürelerle ilişkin bilgiler yer almmalıdır
- Bireysel başvurunun başvuru yollarının tüketildiği tarihten, başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren **30 GÜN** içinde yapılması gereklidir
- Başvuru formuna ilgili belgelerin eklenmiş olması gereklidir
- Başvurucuların başvurularını titizlikle hazırlama ve takip etme yükümlülükleri vardır

➤ Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemlere karşı bireysel başvuru yolu kapatılmıştır

³⁴ dernek, vakıf, kooperatif, siyasi parti ve sendika, anonim şirket, limited şirket, kollektif şirket, komandit şirket

...

³⁵ Kamu gücü organları, devlet tüzel kişiliği içinde yer alan yasama, yürütme ve yargı organları ve bu organlara tabi olan merciler ile yerinden yönetim kuruluşlarıdır

³⁶ İhlal edildiği iddia edilen hakkın Anayasada güvence altına alınmış olmasının yanı sıra AİHS veya Türkiye'nin taraf olduğu ek protokollerin kapsamına da girmesi gereklidir - (*konu bakımından yetkisizlik*) (*Bireysel başvuruya konu edilemeyen haklara örnekler: çalışma hakkı, kamu hizmetine girme hakkı, adaletli bir ücret edinme hakkı, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması hakkı, sosyal güvenlik hakkı, vatandaşlık hakkı, dilekçe hakkı gibi*)

³⁷ Kanun yolu, her türlü kuruma, idareye ve mahkemelere başvuru yoludur

AİHS	1 ve 7 Nolu Ek Protokol
Madde 2: Yaşama Hakkı Madde 3: İskence Yasağı Madde 4: Kölelik ve Zorla Çalışma Yasağı Madde 5: Özgürlük ve Güvenlik Hakkı Madde 6: Adil Yargılanma Hakkı Madde 7: Suçta ve Cezada Kanunilik Madde 9: Din ve Vicdan Özgürlüğü Madde 10: İfade Özgürlüğü Madde 11: Toplanma ve Örgütlenme Hakkı Madde 12: Evlenme Hakkı Madde 13: Etkili Başvuru Hakkı Madde 14: Ayrımcılık Yasağı	EP-1 Madde 1: Mülkiyet Hakkı EP-1 Madde 2: Eğitim Özgürlüğü EP-1 Madde 3: Serbest Seçim Hakkı EP-7 Madde 1: Yabancıların Sınır Dışı Edilmesinde Usulü Güvence Hakkı EP-7 Madde 2: Cezai Konularda Temyiz Hakkı EP-7 Madde 3: Haksız Mahkûmîyet İçin Temyiz Hakkı EP-7 Madde 4: Aynı Suçtan İki Kez Yargılanmama ve Cezalandırılmama Hakkı EP-7 Madde 5: Eşler Arası Eşitlik Hakkı

- Maddi Şartlar**

Başvuru formunda belirtilen hususların icerliğine ilişkin olarak aranan şartlar

- Başvurucu mağdur³⁸ sıfatını taşıyor olmalıdır
- Başvuru anayasal açıdan önem taşımali, önemli bir zararın tespit veya giderilmesi için yapılmış olmalı ve açıkça dayanaktan yoksun olmamalıdır
- Başvuru hakkı kötüye kullanılmamış olmalıdır (*İstismar edici, yanlıltıcı ve benzeri nitelikteki davranışları*)

- Başvuruda kabul edilebilirliğe ilişkin **şekli** eksikliklerin bulunup bulunmadığı **Bireysel Başvuru Bürosu** ve komisyonlar tarafından incelenir. Eksiklik olması halinde bunların tamamlanması için başvurucuya **15 GÜN**'ü geçmemek üzere kesin süre verilir. Eksiklikleri tamamlanmayan başvurular reddedilir. Reddedilen başvurularla ilişkin, tebliğ tarihinden itibaren **7 GÜN** içinde komisyon'a itiraz edilebilir

Bireysel Başvuru Usulü (Esas İnceleme Aşaması)

Hukuki Belirlilik İlkesi³⁹: Yasal düzenlemelerin hem kişiler hem de idare yönünden herhangi bir kuşkuya yer vermeyecek şekilde açık, net, anlaşılabilir ve uygulanabilir olması ve kamu otoritelerinin keyfi uygulamalarına karşı koruyucu önlem içermesi

Hukuki Güvenlik İlkesi: Hukuk normlarının öngörülebilir olması (*Bu sayede bireylerin tüm eylem ve işlemlerinde devlete güven duyabilmesi, devletin de yasal düzenlemelerinde bu güven duygusunu zedeleyici yöntemlerden kaçınması sağlanır*)

Elverişlilik: Sınırlama için kullanılan aracın sınırlama amacını gerçekleştirmeye uygun olması

Gereklilik: Sınırlayıcı tedbirin sınırlama amacına ulaşmak bakımından zorunlu olması

Orantılılık: Sınırlamayla ulaşım istenen amaç ile başvurulan sınırlama tedbiri arasında aşırı bir dengesizlik bulunmaması

³⁸ "Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmali nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir" (**6216 md 46/1**)

³⁹ Bu ilke bireye, belirli bir kesinlik içinde, hangi somut eylem ve olguya hangi hukuki yaptırımlının veya sonucun bağlandığını, bunların idareye hangi müdahale yetkisini doğurduğunu, kanundan öğrenebilme imkanını tanıtmaktadır

Ölçülülük:

- ❖ Elverişlilik
- ❖ Gereklilik
- ❖ Orantılılık

Esas İnceleme Aşaması Süreçleri

- Komisyonlar veya Bölümler tarafından kabul edilebilirliğine karar verilen başvurular için Bölümler tarafından esas inceleme aşamasına geçirilir
- Esas inceleme aşamasında hakkın ihlal edilip edilmediği denetlenir
- Adalet Bakanlığı'na bildirimde bulunulur ve bakanlık gerekli görüyorsa **30 GÜN** içinde görüşünü bildirir
- Bakanlık cevabı gelmişse başvurucuya tebliğ edilir. Bu durumda başvurusu **15 GÜN** içerisinde karşı beyanını mahkemeye sunar
- Bu arada Mahkeme gerekli görürse konuya ilgili olarak yasama, yürütme, yargı organları, kamu idareleri, kamu görevlileri, bankalar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerden bilgi ve belge isteyebilir. Bu yolla elde edilen bilgi ve belgeler görüşlerini sunabilmeleri için başvurucuya, bakanlığa ve ilgililere tebliğ edilir
- Böülümlere sunulan raportör özet görüşünü de içeren karar taslağı **15 GÜN** geçikten sonra gündeme alınır
- Bölümler başvuruyu dosya üzerinden inceler
  - Öncelikle, müdahalenin hukuki temelinin (kanun) bulunup bulunmadığına bakılır.
  - Bu mevcut ise, niteliği ve sınırları^{40 41} incelenir
- Böülümlerin incelemeleri, bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve bu ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağıının belirlenmesi ile sınırlıdır
- Tedbir kararı verilmesi halinde esas hakkındaki kararın en geç **6 AY** içinde verilmesi gereklidir

Karar Aşaması (**6216 md 50/1**)

- Esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir
  - İhlal kararı verilmesi halinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir
  - Yerindelik denetimi yapılamaz
  - İdari eylem ve işlem niteliğinde karar verilemez
- Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için dosya yeniden yargılama yapılmak üzere ilgili mahkemeye gönderilir. Mahkeme, önceki kararını kaldırır, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden ivedilikle karar verir⁴²
- Bölüm kararlarını salt çoğunlukla alır ve verilen karar kesindir ve bağlayıcıdır
- İhlal kararı, ilgili mercie tebliği/gönderilmesi itibarı ile hukuki sonuç doğurur
- Açık oylama yapıldığı durumlarda oylamaya kıdemzsiz üyeden başlanır
- Karar içeriği:
  - Mahkeme önünde izlenen usulün anlatımı
  - Davaya konu olgular
  - Tarafların iddia ve savunmalarının özeti
  - Gerekçe

⁴⁰ Sınırımlar Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak yapılmış olmalıdır

⁴¹ Sınırımların demokratik toplum düzeninin gerekleri ile ölçülülük ilkesine uygun olması ve hak ve hüriyetlerin özlerine dokunmaması gereklidir

⁴² Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hallerde (*başvurucu tazminat talebinde bulunmuşsa*) başvurucu lehine uygun bir tazminata hükmedilebilir

- Hüküm fikrasi
- Yargılama masrafları hakkındaki karar

Genel Kurul

- Mahkemenin **on beş üyesinden** oluşur
- Başkanın veya belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az **on üye** ile toplanır
- Görevleri:
  - Bölgelerin kararları arasında oluşmuş farklılıklarını gidermek
  - Bölgelerce kendisine sevk edilen konuları karara bağlamak

BÖLÜM 8: Anayasa Yargısında Siyasi Partilerin Yargısal Denetimi ile Yüce Divan Görevi ve AYM Kararlarının Etki ve Sonuçları ile Yürürlüğü Durdurma ve Yokluk Kararları

Siyasi Partilerin Yargısal Denetimi ve Yüce Divan Görevi

Mali Denetim: Siyasi partilerin gelir ve olağan harcamaları ile seçim harcamalarının mevzuata uygun olup olmadığı yönünden yapılacak denetim

- Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğe, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz, sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı amaçlayan siyasi partiler kurulamaz
  - Hakimler ve savcılar Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasi partilere üye olamazlar
  - Siyasi partilerin yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunmaları; kadın, gençlik kolu ve benzeri yan kuruluşlar meydana getirmeleri; vakıf kurmaları; kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek için dernek, sendika vakıf kooperatif ve kamu kurumu nitelikindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasi iş birliği ve ilişki içinde bulunmaları ve bunlardan maddi yardım almaları yasak değildir
  - Temelli kapatılan parti bir başka ad altında kurulamaz
  - Bir siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri **5 YIL** süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar
  - Yabancı devletlerden uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alan siyasi partiler temelli kapatılır
  - Siyasi partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, AYM tarafından karara bağlanır
- Siyasi partilerin kuruluş için önceden izin alma mecburiyetleri yoktur

Yaptırımlar

- Temelli kapatılması
- Devlete yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılması

Parti Kapatma Nedenleri

- Parti tüzük ve programın yasaklara aykırı bulunması (**AY md 69/5**)
- Partinin yasaklanan eylemlerin odağı olması (**AY md 69/6**)
- Partinin yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım alması (**AY md 69/10**)

Siyasi Parti Kapatma Davası İstemi (SPK md 100)

Anayasa'da yazılı nedenlerle Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından bir siyasi partinin kapatılması davasının açılması:

- Re'sen
- Bakanlar Kurulu kararı üzerine Adalet Bakanının istemiyle
- Bir siyasi partinin istemi üzerine

olur

Bir Siyasi Partinin Kapatma İsteyebilme Şartları (SPK md 100)

- Son milletvekili seçimlerine katılmış olmalı
- TBMM'de grubu bulunmalı
- İlk büyük kongresini yapmış olmalı
- Dava açılması partinin merkez karar ve yönetim kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile istenmiş olmalı
- Parti Genel başkanı bu isteği Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısına yazılı olarak sunmalı

➤ Hakkında kapatma davası açılan bir siyasi parti, kendisi kapanma kararı alarak ortaya çıkacak hukuki sonuçlardan kurtulabilir

Parti Kapatma Aşamaları

- Parti belirtilen yasakları ihlal etmişse, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Adalet Bakanının veya siyasi partinin isteminde yeterli delil bulunduğu kanısına varırsa davayı açar
- Dava açmazsa, Adalet Bakanı veya siyasi parti **30 GÜN** içinde **Siyasi Partilerle İlgili Yasakları İnceleme Kuruluna** itiraz edebilir
  - Kurul, Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından kurulur
  - Kurul üye tamsayısı ile toplanır
  - Kurul, itirazı ivedilikle en geç **30 GÜN** içinde inceler
  - Karar yeter sayısı, üye tamsayısının salt çoğunluguudur
  - Kurulun kararları kesindir
- AYM tarafından siyasi partilerin kapatılmasına ya da devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin **Üçte İki** oy çokluğu gerekmektedir
- AYM kararında kapatma sonucu çıkarsa:
  - Siyasi partinin tüzel kişiliği sona erer
  - Siyasi partinin bütün malları Hazineye geçer
  - Temelli kapatılan parti bir başka ad altında kurulamaz
  - Siyasi partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri **5 YIL** süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yönetici ve deneticisi olamazlar.Siyasi partiler bu kişileri hiçbir suretle seçimlerde aday gösteremezler

Yüce Divan Yargılaması

- Yüce Divan yargılamasında yalnızca cezai sorumluluğa ilişkin konularda yargılama yapılır
- Yüce Divanda yalnızca seçilmeye engel bir suçtan mahkum edilen Cumhurbaşkanının görevi sona erecektir

AY md 148 – AYM Görev ve yetkileri: “*AYM Cumhurbaşkanını, TBMM Başkanını, Cumhurbaşkanı yardımcılarını, bakanları, AYM, Yargıtay, Danıştay Başkan ve üyelerini, Başsavcılarnı, Cumhuriyet Başsavcivekilini, HSK ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar. Genelkurmay Başkanı, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları da görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divanda yargılanırlar.*”⁴³

- Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir
- Görevi ile ilgili olsun ya da olmasın, ceza hukuku bakımından suç teşkil ettiği düşünülen tüm eylemleri bakımından Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğu bulunmaktadır
- Cumhurbaşkanı'nın Yüce Divan'a sevki kararı alınabilmesi için TBMM üye tam sayısının üçte ikisinin gizli oyu gereklidir
- Yüce Divanda Cumhurbaşkanı'nın seçilmeye engel olmayan bir suçtan mahkum edilmesi görevini sürdürmesine engel teşkil etmez
- 2017 Anayasa değişikliği ile birlikte bakanların siyasal sorumluluğu ortadan kaldırılmıştır
- Cumhurbaşkanı yardımcıları ile bakanlar, görevleri ile ilgili olmayan suçlarından dolayı yasama dokunulmazlığına ilişkin hükümlere tabidirler

AYM Kararlarının Etki ve Sonuçları ile Yürürlüğü Durdurma ve Yokluk Kararları

Ret Kararı: AYM önüne gelen bir hukuk kuralı Mahkeme tarafından anayasaya aykırı bulunmamışsa verilen karar

Şartlı (yorumlu) Ret Kararı: AYM sonuç kısmında ret kararı vermesine rağmen, gerekçe kısmında ilgili normu belirli bir şekilde yorumlar ve ancak bu yorumladığı şekliyle algılanıp uygulanırsa anayasaya uygun olabileceği ifade edilen karar

- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir (**AY md 153/1**)
- İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz (**AY md 153/1**)
- Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazete'de hemen yayımlanır ve bu tarihten itibaren yasama, yürütme ve yargı yerleri de dahil herkes için (*erga omnes*) bağlayıcı bir hal alır (**AY md 153/6**)
- Kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri veya TBMM İctüzungü ya da bunların hükümleri, iptal kararının Resmi Gazete'de yayımlandığı gün yürürlükten kalkar (**AY md 153/3**) (**AYM, iptal kararının yürürlüğe gireceği tarihi 1 YIL süre ile erteleyebilir**)
- AYM'nin iptal kararları geriye yürümez (**AY md 153/5**)
- “Yürütmemi durdurma” ve “yokluk” kararı ile ilgili Anayasal bir düzenleme yapılmamıştır

⁴³ “Yüce Divan'da savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcı vekili yapar. Yüce Divan kararlarına karşı yeniden inceleme başvurusu yapılabilir. Genel Kurulun yeniden inceleme sonucunda verdiği kararlar kesindir” (**AY md.148/8-9**)

- AYM, iptali talep edilen kural “açıkça anayasaya aykırı” ve “uygulandığında telafisi güç zararlar meydana gelecekse” yürürlüğü durdurma kararı verebilir (*AYM İctihadi, karar E.1993/33 K.1993/40-2*)
- Herhangi bir kanunun başka bir kanun tarafından ilga edilmesi halinde, bu kanunu ilga eden kanun herhangi bir surette yürürlükten kalksa bile ilk ilga edilen kanun artık hukuk dünyasında ortadan kalkmış bir kanun olmaya devam eder
- “Yasalar bakımından parlamento iradesinin olmaması, Cumhurbaşkanının yayımlama iradesinin bulunmaması, Resmi Gazete’de yayımlanmaması gibi bir normun varlığının zorunlu koşulları bulunmaması, yetki, görev, fonksiyon gasabı ya da çok ağır biçim eksikliği gibi durumlarda yokluk kararı verilebilir” (*AYM İctihadi, karar E.2008/16 K.2008/116*)